

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE "COSTIN C. KIRIȚESCU"

Institutul de Cercetare a Calității Vieții

Casa Academiei Române, Calea 13 Septembrie nr. 13, et. 2, Sector 5, cod 050711, București
tel: (+4021) 318.24.61 | fax : (+4021) 318. 24 62 | <http://www.iccv.ro> | secretariat.iccv@gmail.com

ȘCOALA DE BANI
PROIECT PILOT EDUCAȚIE FINANCIARĂ ÎN ȘCOALĂ

Educația financiară – Între necesitate și oportunitate

Raport de politică publică

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE "COSTIN C. KIRIȚESCU"

Institutul de Cercetare a Calității Vieții

Casa Academiei Române, Calea 13 Septembrie nr. 13, et. 2, Sector 5, cod 050711, București
tel: (+4021) 318.24.61 | fax : (+4021) 318. 24 62 | <http://www.iccv.ro> | secretariat.iccv@gmail.com

Autori:

Claudia Petrescu (coordonator)

Flavius Mihalache

Adriana Neguț

Cuprins

Lista abrevierilor	4
Lista figurilor	5
Lista tabelor	5
Rezumat	6
Problema de politică publică	7
Rezultate.....	8
Recomandări de politică publică	10
Introducere	11
Obiective și dimensiuni de cercetare	13
Metodologie	13
Problema de politică publică	18
Analiza de context.....	19
Modele naționale de predare a educației financiare.....	24
Asociația pentru Promovarea Performanței în Educație (APPE).....	25
Junior Achievement România	27
LifeLab by BCR	30
Modele internaționale de predare a educației financiare	34
Marea Britanie	34
Olanda	35
Rezultate de cercetare	37
Educația financiară în rândul populației.....	37
Educația financiară în instituțiile de învățământ.....	43
Provocări în implementarea educației financiare	47
Schimbări înregistrate la nivelul cunoștințelor și abilităților specifice educației financiare în cadrul proiectului pilot LifeLab	50
Recomandări de politică publică.....	54
Referințe	58

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE "COSTIN C. KIRIȚESCU"

Institutul de Cercetare a Calității Vieții

Casa Academiei Române, Calea 13 Septembrie nr. 13, et. 2, Sector 5, cod 050711, București
tel: (+4021) 318.24.61 | fax : (+4021) 318. 24 62 | <http://www.iccv.ro> | secretariat.iccv@gmail.com

Lista abrevierilor

APPE	Asociația pentru Promovarea Performanței în Educație
ARB	Asociația Română a Băncilor
ASF	Autoritatea de Supraveghere Financiară
BCR	Banca Comercială Română
BNR	Banca Națională a României
CDL	Curriculum în dezvoltare locală
CDS	Curriculum la decizia școlii
CSR	Responsabilitate socială corporativă
EB	Eurobarometru
INS	Institutul Național de Statistică
JA	Junior Achievement
MF	Ministerul de Finanțe
OECD	Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică
OMEN	Ordinul Ministrului Educației Naționale
OMECTS	Ordinul Ministrului Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului
ONG	Organizație neguvernamentală
SNEF	Strategia Națională de Educație Financiară

Lista figurilor

Figura 1. Evoluția populației școlare 2007 – 2022	37
Figura 2. Scorul de educație financiară în statele membre UE	41
Figura 3. Sugestiile elevilor pentru îmbunătățirea programului LifeLab	52

Lista tabelelor

Tabelul 1. Elemente comune ale modelelor de educație financiară naționale selectate	24
Tabelul 2. Principalele proiecte derulate de APPE	26
Tabelul 3. Sinteză a datelor EB 525 privind situația educației financiare în România.	42
Tabelul 4. Conținut referitor la educație financiară în cadrul disciplinelor de trunchi comun	44
Tabelul 5. Nivelul de cunoștințe de educație financiară ale elevilor de gimnaziu Index A – Comparatie școli LifeLab și școli de control.....	50
Tabelul 6. Nivelul de cunoștințe de educație financiară ale elevilor de liceu Index A – Comparatie școli LifeLab și școli de control.....	51

Rezumat

Datele Eurobarometrului 525 din 2023 (European Commission, 2023) care măsoară cunoștințele și competențele în domeniul educației financiare, arată că 30% dintre români sunt analfabeți financiar și doar 13% au informații și competențe financiare la un nivel ridicat. Alte cercetări derulate pe tematica educației financiare (Nițoi et al., 2022) arată că maxim 10% din populația României poate fi considerată alfabetizată din punct de vedere financiar, România fiind țara europeană în care 24% dintre salariați continuă să primească banii exclusiv în numerar, iar 31% dintre cetățeni nu au cont deschis la o instituție bancară (Demirgüç-Kunt et al., 2022, The Global Findex Database 2021). Studiul, realizat de BrandBerry (2023) privind Gradul de alfabetizare financiară în rândul populației adulte, urbanizate, din România, susținut și de BCR, arată un nivel general foarte redus al cunoașterii și înțelegerii conceptelor și termenilor financiari în rândul populației. Dintre participanții la studiu, 76% s-au declarat puțin sau deloc optimiști când se gândesc la viitor din punct de vedere al aspectelor ce țin de sfera financiară.

Nivelul redus de cunoștințe și competențe financiare al românilor reliefat de toate aceste studii/ analize impune implementarea de politici publice destinate creșterii gradului de alfabetizare financiară. Unul dintre cei mai importanți factori care influențează nivelul competențelor financiare deținute de români îl reprezintă educația deficitară în acest domeniu, ceea ce atrage atenția asupra necesității introducerii elementelor de educație financiară în învățământul preuniversitar.

Realizarea raportului a pornit de la rezultatele evaluării proiectului educațional pilot LifeLab și lecțiile învățate în cadrul acestuia, care au fost completate de alte soluții identificate prin consultări cu experți în educație din sectorul public și non-profit, dar și analiza altor modele de educație financiară existente în alte state europene și în România. Proiectul educațional pilot LifeLab, lansat în septembrie 2022 de BCR, alături de FabLab și Asociația Edupedu, în două școli din România: Colegiul Național „Dinicu Golescu”, Câmpulung Muscel și Școala „Generală Nr. 1” – Poiana Mărului, a avut ca scop introducerea elementelor de educație financiară în toate ciclurile de învățământ, în cadrul diferitelor discipline școlare. Abordarea care stă la baza proiectului este una interdisciplinară, astfel că materialele educaționale elaborate împreună cu experții îmbină noțiunile de educație financiară cu disciplinele predate la școală, conținutul fiind adaptat fiecărui ciclu de învățare (primar, gimnazial, liceal). Ipoteza care a stat la baza proiectului a fost aceea că dezvoltarea competențelor financiare în cadrul mai multor materii va duce nu numai la creșterea cunoștințelor și abilităților de educație financiară, ci și a gradului de interes al elevilor față de activitatea școlară. Astfel proiectul Lifelab este și un factor de actualizare al școlii românești cu mediul economic și interesele copiilor.

Implementarea proiectului pilot LifeLab a fost documentată în fiecare etapă pe parcursul unui an școlar și a fost însoțită de cercetare pentru măsurarea progresului înregistrat. Cercetarea inițială a fost realizată înainte

de implementarea proiectului, pentru a vedea nivelul de cunoștințe și competențe deținute. La mijlocul implementării proiectului a fost realizată o evaluare intermediară pentru a monitoriza progresul înregistrat și a identifica zonele ce trebuie îmbunătățite. La finalul anului școlar a fost realizată o evaluare finală, pentru a măsura impactul proiectului și a identifica schimbările petrecute la nivelul competențelor financiare ale elevilor și cele mai bune modalități de predare a educației financiare în școli. În cadrul proiectului pilot LifeLab, interesul elevilor pentru educație financiară s-a dovedit foarte ridicat, peste 90% dintre elevii școlilor participante dorind să învețe mai multe despre acest subiect. În același timp, ponderea elevilor care au ales materia preferată pe baza criteriului că îi ajută în viață a înregistrat o creștere pe parcursul derulării proiectului: de la 12% în faza inițială, la 22% în cea finală pentru gimnaziu, respectiv de la 18% la 24% pentru liceu. Principalele aspecte pozitive ale proiectului LifeLab menționate de elevi sunt: noul mod, mai practic, de abordare a materiilor prin integrarea elementelor de educație financiară în cadrul materiilor de bază, utilitatea informațiilor dobândite pentru viața de adult și activitățile practice (târguri, expoziții).

Problema de politică publică

Ponderea redusă a populației din România ce deține competențe în domeniul financiar solicitate de către viața socială modernă nu este consecința unei situații pe termen scurt, ci se explică prin lipsa de acțiune concretă în această direcție de-a lungul timpului: educația financiară a fost fie ignorată, fie tratată ca o temă secundară pentru societate, în sens larg, și pentru școală și familie, în sens restrâns.

Datele privind predarea elementelor de educație financiară în România arată că acestea sunt introduse sporadic în programele școlare ale unor discipline de trunchi comun sau de specialitate și în activitățile de predare-învățare derulate de către cadrele didactice. Deși s-au făcut progrese în ceea ce privește introducerea educației financiare ca disciplină opțională la toate ciclurile învățământului preuniversitar, pe fondul cunoștințelor limitate în domeniu ale cadrelor didactice, aceasta este prea puțin predată. Deși utilă, introducerea materiilor dedicate domeniului la clasele a VIII-a și a X-a nu contribuie suficient la formarea competențelor financiare. Eforturile organizațiilor neguvernamentale și companiilor de a dezvolta materiale didactice care să ajute la predarea educației financiare în școli în diverse forme s-au intensificat de-a lungul anilor, însă acestea au nevoie de un sprijin mai mare din partea Ministerului Educației și a cadrelor didactice.

Având în vedere că educația formală este unul dintre factorii cheie care influențează nivelul de alfabetizare financiară, sunt necesare măsuri concrete pentru a crește nivelul competențelor de educație financiară pe care școala românească le formează. De altfel, importanța susținerii sectorului educațional este fundamentală pentru evoluția generală a societății (Psacharopoulos, 1973). Conform analizelor Băncii Mondiale¹, fiecare an suplimentar petrecut în sistemul de educație contribuie, în medie, la creșterea veniturilor individuale cu

---

¹ <https://blogs.worldbank.org/education/50-years-after-landmark-study-returns-education-remain-strong>

aproximativ 10% și permite persoanelor să ia decizii de viață mai bune, pe baza unei înțelegeri superioare a realității sociale și economice.

Problema de politică publică: nivelul scăzut al competențelor financiare pe care sistemul de învățământ românesc le formează ca urmare a înțelegerii limitate a importanței acestora, a modului de predare al acestora și, în cele mai multe cazuri, a nivelului redus de cunoștințe privind educația financiară în rândul cadrelor didactice.

Rezultate

În prezent coexistă mai multe modalități de predare a educației financiare: ca disciplină opțională /curriculum la decizia școlii/ curriculum în dezvoltare locală; în cadrul orelor de dirigjenție sau consiliere sau al altor discipline sau în cadrul programului Școala Altfel. Abordarea educației financiare în școală variază de la predarea acesteia în cadrul materiilor considerate conexe, precum matematică sau economie, până la predarea acesteia interdisciplinar, prin introducerea elementelor de educație financiară în materii dintre cele mai variate: de la limba română, limbi străine, până la religie. Materialele didactice utilizate pentru predarea educației financiare sunt adaptate vârstei elevilor, iar competențele a căror dezvoltare este urmărită în cadrul orelor de educație financiară diferă, firește, de la ciclul primar, la cel gimnazial și liceal.

Interesul pentru educație financiară este în creștere, atât în rândul elevilor, cât și al cadrelor didactice. Dacă la început acestea din urmă au fost mai reticente, pe măsură ce au luat contact cu domeniul, au participat la formări pe teme de educație financiară, au văzut rezultatele lecțiilor de educație financiară și impactul acestora asupra copiilor, conștientizarea importanței educației financiare a crescut, mergând de la scepticism la situații în care profesorii solicită astfel de intervenții la clasele la care predau sau se înscriu în programe de predare a educației financiare.

Deși nu există un consens în ceea ce privește oportunitatea includerii educației financiare ca disciplină obligatorie, parte a trunchiului comun, cei mai mulți dintre specialiștii intervievați consideră că o astfel de măsură este greu de implementat din mai multe motive. Un prim obstacol în această direcție este reprezentat faptul că, în prezent, curriculumul școlar este deja destul de încărcat, iar introducerea unei noi discipline trebuie însoțită de reducerea numărului de ore alocat celor deja existente. În același timp, înțelegerea deficitară a procesului de învățare ca instrument al formării de competențe are efecte negative asupra predării elementelor de educație financiară în școli. În acest moment focusul este pe programa școlară, care este încărcată, și pe acoperirea tuturor conținuturilor de învățare cuprinse în cadrul acesteia, fără a se urmări neapărat competențele. O altă barieră o constituie lipsa/ insuficiența personalului didactic specializat, care să poată preda în condiții optime educația financiară, chiar dacă în ultimii ani au fost organizate mai multe programe de formare a acestuia în domeniul educației financiare. Și nu în ultimul rând, în prezent există atât o serie de oportunități pentru a studia educația financiară (ca disciplină opțională sau activitate extrașcolară), cât și elemente de educație financiară incluse în programele unor discipline de trunchi comun, precum matematica sau educația antreprenorială.

Noua lege a învățământului preuniversitar (Legea 198/2023) prevede la art. 88, pct. 10, ca educația financiară să fie una dintre temele ce trebuie incluse obligatoriu în planurile cadru de învățământ, în programele școlare pentru disciplinele de studiu și modulele de pregătire obligatorii din învățământul preuniversitar. Competențele financiare sunt subsumate competenței cheie 7 – competență antreprenorială -, dar ele pot fi regăsite și în celelalte, mai ales în competența 3 (competență matematică și competență în științe, tehnologie și inginerie) sau 5 (competență personală, socială și de a învăța să înveți).

Una dintre cele mai vechi și experimentate organizații în domeniu, Junior Achievement România desfășoară încă din 1993 programe, proiecte și competiții, în parteneriat cu Ministerul Educației Naționale, cu instituții de învățământ și cu numeroase companii cu accent pe 4 direcții principale: dezvoltare personală, orientare profesională, educație economică și financiară și educație antreprenorială. În ceea ce privește educația financiară, JA s-a implicat atât în formarea elevilor din ciclurile primar, gimnazial și liceal, cât și a cadrelor didactice prin proiecte de tip train the trainers. Programele și proiectele JA pot fi implementate în sistem hibrid (la școală și/ sau online) în una dintre următoarele forme: (1) ca disciplină opțională/ curriculum la decizia școlii/ curriculum în dezvoltare locală; (2) în cadrul orei de dirigenție/ consiliere/ extracurricular/ cerc/ în programele Școală după școală/ auxiliar la o altă disciplină/ complementar la alte discipline sau (3) în programele Școala Altfel. Materialele sunt preluate din modelul JA Internațional, adaptate contextului național și sunt distribuite gratuit pentru profesorii și elevii înscriși la activitățile JA, în format tipărit, dar și digital. Componente de educație financiară sunt integrate și în proiecte JA al căror principal obiectiv îl reprezintă orientarea profesională sau educația antreprenorială. Principalii parteneri ai JA în cadrul proiectelor de educație financiară sunt Raiffeisen Bank, Mastercard și Asirom.

Proiectul educațional pilot LifeLab a avut ca principal obiectiv formarea de mecanisme de educație financiară sustenabile și a inclus și o componentă importantă de formare a cadrelor didactice. Potrivit evaluării finale, prin participarea la program, elevii și-au îmbunătățit nivelul cunoștințelor de educație financiară și au făcut primii pași către gestionarea responsabilă a finanțelor personale. Printre principalele aspecte pozitive ale proiectului LifeLab menționate de elevi se numără noul mod, mai practic, de abordare a materiilor prin integrarea elementelor de educație financiară în cadrul materiilor de bază, utilitatea informațiilor dobândite pentru viața de adult și activitățile practice (târguri, expoziții). În categoria aspectelor negative, elevii au inclus numărul redus al întâlnirilor cu specialiștii și al activităților practice. În același timp, în urma participării la proiectul pilot, a crescut încrederea cadrelor didactice în capacitatea de a integra noțiuni de educație financiară în lecțiile specifice materiilor pe care le predau. Aceștia au învățat noi tehnici de comunicare și predare, ceea ce a contribuit și la îmbunătățirea relației cu elevii.

Pe baza concluziilor evaluării finale a acestuia pot fi formulate mai multe lecții învățate:

- ☞ **Importanța activităților practice și a interacțiunii cu specialiștii:** Acestea au un rol extrem de important pentru stimularea curiozității elevilor și menținerea interesului acestora pentru activitățile educaționale. Îmbunătățirea proiectului ar trebui să aibă în vedere creșterea numărului activităților practice și diversificarea acestora, și creșterea numărului de specialiști implicați în lecțiile de educație financiară.

- ☞ **Integrarea educației financiare în discipline diverse:** Elevii participanți la proiectul pilot au apreciat integrarea elementelor de educație financiară în cadrul altor materii și au considerat mai atractiv acest mod de predare.
- ☞ **Dezvoltarea competențelor profesorilor:** Evaluarea a arătat că proiectul pilot a avut un impact pozitiv asupra competențelor cadrelor didactice, dar și asupra încrederii acestora în capacitatea lor de a preda educație financiară. Prin urmare, suportul continuu pentru profesori, formarea acestora și asigurarea accesului la resurse educaționale pot contribui la creșterea capacității acestora și la succesul demersurilor de extindere a proiectului.
- ☞ **Alocarea de timp pentru implementare:** Profesorii participanți la proiectul pilot au semnalat necesitatea alocării de timp în contextul resursei umane limitate și care necesită pregătire pentru adaptarea la necesitățile de învățare ale elevilor.
- ☞ **Motivarea cadrelor didactice pentru predarea educației financiare** este esențială pentru succesul inițiativelor în domeniu. În cadrul evaluării proiectului pilot, profesorii participanți au semnalat trei stimulente principale: (1) acordarea de recompense de tip credite sau diplome, (2) demonstrațiile susținute de experți, care pot contribui la creșterea abilităților profesorilor, și (3) conștientizarea importanței acestei discipline pentru viitorul elevilor, care îi poate inspira să contribuie la formarea unor generații educate și responsabile financiar.
- ☞ **Intensificarea colaborării dintre profesori, elevi, părinți:** Aceasta reprezintă atât un rezultat al implementării proiectului pilot, cât și o necesitate pentru proiectele viitoare. Participanții și-au exprimat dorința de activități de educație financiară integrate, care să implice elevii, profesorii și părinții, ceea ce poate contribui la creșterea coerenței mesajelor transmise, la o relație mai bună între părți și la creșterea conștientizării importanței educației financiare și a angajamentului părinților pentru acest gen de activități.
- ☞ **Impactul pozitiv asupra nivelului de cunoștințe ale elevilor, asupra relației acestora cu școala:** Potrivit evaluării, proiectul pilot a dus la creșterea nivelului de cunoștințe financiare ale elevilor participanți, dar a contribuit și la creșterea interesului acestora pentru materiile care au inclus elemente de educație financiară și la îndreptarea preferințelor în direcția materiilor care îi ajută în viață.

Recomandări de politică publică

Creșterea competențelor financiare ale elevilor se poate realiza în cadrul sistemului de învățământ preuniversitar prin implementarea unei abordări centrate pe formarea de competențe. În acest fel s-ar continua demersurile de includere a conținuturilor specifice acestui domeniu în disciplinele deja existente,

precum și de formare a cadrelor didactice. O astfel de strategie, bazată pe extinderea și armonizarea dezvoltării nivelului de competențe a elevilor prin intermediul includerii unor elemente cheie din domeniul educației financiare în programele disciplinelor de trunchi comun se poate dovedi o modalitate eficientă și practică de compensare a deficitului de cunoaștere actual. Prin urmare, nu este necesară introducerea unei discipline suplimentare care să încarce programul elevilor, iar pentru tematicile din disciplinele existente, ar crește atractivitatea prin introducerea în activitățile de învățare a unor elemente noi, inovatoare.

Dacă se au în vedere competențele cheie pe care elevii trebuie să le dobândească, activitățile de învățare derulate de cadrele didactice pot să răspundă mai multora dintre acestea printr-o perspectivă interdisciplinară (cooperarea și corelarea disciplinelor înrudite care presupune intersectarea unor arii curriculare) și transdisciplinară (centrarea nu mai este pe discipline, ci pe obiective de învățare, pe finalități). Centrarea pe competența antreprenorială și financiară în procesul de învățare la toate ciclurile de învățământ presupune această includere a elementelor de educație financiară în programele disciplinelor din trunchiul comun.

Formarea cadrelor didactice este esențială în implementarea tematicilor de educație financiară în cadrul diverselor discipline și trebuie să aibă în vedere două aspecte: 1) înțelegerea abordării bazate pe competențe și definirea activităților de învățare astfel încât să contribuie la competența specifică și la cea cheie; 2) elemente de educație financiară și instrumente didactice de predare a ei. Formarea cadrelor didactice trebuie să presupună nu doar training, ci și activități de mentorat și de coaching pe parcursul schimbării activităților de învățare. Având în vedere că tematica educației financiare este una dintre cele obligatorii în formarea profesorilor, conform legii învățământului preuniversitar, este util ca aceasta să fie realizată și prin Casele Corpului Didactic.

Formarea cadrelor didactice trebuie să se realizeze în paralel cu demersurile de creștere a conștientizării importanței educației financiare, atât în rândul cadrelor didactice, care sunt agenții cheie în transmiterea cunoștințelor financiare, cât și în comunitate, în general, părinții jucând un rol esențial în stimularea interesului copiilor și alegerea opțiunilor educaționale pentru aceștia.

Introducere

Dezvoltarea socio-economică a unei societăți nu este legată doar de creșterea PIB-ului pe cap de locuitor, ci și de competențele pe care populația le deține. Aceste competențe permit populației să înțeleagă diversele măsuri de politică publică, să poată analiza discursurile diferiților actori politici, să adopte anumite comportamente. Una dintre competențele importante este cea financiară care vizează nu doar cunoașterea banilor, ci modul de gestionare a acestora, relația cu mediul bancar, asumarea de riscuri financiare etc.

Aproape o treime dintre români sunt analfabeți financiar, conform datelor celui mai recent Eurobarometru care a avut ca temă monitorizarea nivelului de alfabetizare financiară în Uniunea Europeană (European Commission, 2023), România fiind pe ultimele locuri la nivel european în ce privește competențele financiare deținute la nivelul populației generale. Acest nivel redus al competențelor financiare face ca de multe ori măsurile economice adoptate de decidenți să nu fie înțelese corespunzător, dar și ca unele comportamente de consum ale populației să fie iresponsabile. Este nevoie ca intervenția pentru formarea competențelor financiare să fie realizată din școală, educația fiind unul dintre factorii cei mai importanți în creșterea nivelului de cunoștințe și abilități financiare.

Raportul de politică publică își propune să vină cu soluții pentru o mai bună formare a competențelor financiare în rândul elevilor prin introducerea elementelor de educație financiară în curriculumul școlar la toate ciclurile de învățământ. Problema de politică publică la care încearcă să răspundă raportul este cea a nivelului scăzut al competențelor financiare pe care sistemul de învățământ românesc le formează ca urmare a înțelegerii limitate a importanței acestora, a modului de predare și al nivelului de cunoștințe privind educația financiară în rândul cadrelor didactice.

Pornind de la modelele de predare a educației financiare în școli, opiniile exprimate de diverșii actori publici și privați implicați în acest proces și provocările semnalate, raportul vine să formuleze o serie de recomandări de politică publică. Realizarea raportului a pornit de la rezultatele evaluării proiectului pilot LifeLab și lecțiile învățate în cadrul acestuia care au fost completate de alte soluții identificate prin consultări cu experți în educație din sectorul public și non-profit, dar și analiza altor modele de educație financiară existente în alte state europene și în România.

În cadrul proiectului pilot LifeLab, interesul elevilor pentru educație financiară s-a dovedit foarte ridicat, peste 90% dintre elevii școlilor participante dorind să învețe mai multe despre acest subiect. În același timp ponderea elevilor care au ales materia preferată pe baza criteriului că îi ajută în viață a înregistrat o creștere pe parcursul derulării proiectului: de la 12% în faza inițială, la 22% în cea finală pentru gimnaziu, respectiv de la 18% la 24% pentru liceu. Principalele aspecte pozitive ale proiectului LifeLab menționate de elevi sunt: 1) noul mod, mai practic, de abordare a materiilor prin integrarea elementelor de educație financiară în cadrul materiilor de bază, 2) utilitatea informațiilor dobândite pentru viața de adult și 3) activitățile practice (târguri, expoziții).

Soluțiile propuse vizează introducerea elementelor cheie din domeniul educației financiare în programele disciplinelor de trunchi comun, formarea cadrelor didactice și creșterea conștientizării importanței educației financiare, continuarea activităților practice de educație financiară sau antreprenorială.

Obiective și dimensiuni de cercetare

- ☞ Identificarea principalelor elemente de succes ale proiectelor/ programelor de educație financiară
- ☞ Identificarea principalilor factori care contribuie la reușita acestor proiecte/ programe de educație financiară
- ☞ Stabilirea principalelor propuneri de politică publică care permit dezvoltarea competențelor financiare la nivel național

Metodologie

Culegerea datelor pentru raportul de politică publică s-a realizat printr-un mix de metode și instrumente cantitative și calitative care să permită triangularea acestora în scopul asigurării fidelității și corectitudinii datelor. Aceste metode au inclus:

- ☞ Anchetă sociologică prin interviu cu reprezentanți ai instituțiilor publice și private implicate în dezvoltarea și implementarea programelor de educație financiară
- ☞ Sondaj de opinie în rândul elevilor din școlile incluse în proiectul pilot LifeLab
- ☞ Anchetă sociologică prin interviu și focus grup cu elevi, cadre didactice și părinți din școlile incluse în proiectul pilot LifeLab
- ☞ Analiză secundară de date – date cantitative (date de la INS, date din alte rapoarte/ cercetări în domeniu)
- ☞ Analiză documente
- ☞ Analiză de politici publice

Ancheta sociologică a avut la bază o serie de interviuri cu actori relevanți în domeniul educației financiare:

- ☞ experți din instituții publice cu expertiză în domeniul educației financiare și al educației (4)
- ☞ reprezentanți ai organizațiilor de elevi (1)
- ☞ reprezentanți ai organizațiilor care implementează proiecte în domeniu (4)
- ☞ Interviuri cu reprezentanți ai companiilor care susțin proiecte de educație financiară (4)
- ☞ Interviuri cu cadre didactice care au implementat educație financiară în școli (2)

Sondajul de opinie în rândul elevilor din școlile cuprinse în proiectul pilot LifeLab realizat de Cult Research, cu suport pe partea de realizare a instrumentelor și analiză finală din partea ICCV

Pe parcursul implementării proiectului LifeLab au fost aplicate trei seturi de chestionare elevilor:

1. un chestionar înainte de implementarea proiectului în cele 2 școli din proiect (Colegiul Național Dinicu Golescu din Câmpulung Muscel și Școala Gimnazială nr. 1 din Poiana Mărului) și 2 școli de control (Liceul Teoretic Lucian Blaga din Cluj Napoca și Școala Gimnazială George Coșbuc din 23 August) pentru a măsura nivelul de cunoștințe privind educația financiară. Numărul total de chestionare: 1016. Perioada colectării datelor: 4-22 octombrie 2022. Chestionarele au fost distribuite astfel: Liceul „Dinicu Golescu” din Câmpulung Muscel - 406 chestionare, Școala Gimnazială nr.1 din Poiana Mărului - 102 chestionare, Liceul Teoretic „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca - 404 chestionare, Școala Gimnazială „George Coșbuc” din 23 August - 104 chestionare. Obiectivele au vizat și identificarea nevoilor de educație financiară din școlile LifeLab și așteptările de la programul pilot.
2. un chestionar la mijlocul implementării doar în școlile cuprinse în proiect. Numărul total de chestionare: 375. Perioada colectării datelor: 13-24 martie 2023. Chestionarele au fost distribuite astfel: Colegiul Național „Dinicu Golescu” din Câmpulung Muscel – 288 chestionare, Școala Gimnazială nr.1 din Poiana Mărului – 87 chestionare. Obiectivul evaluării intermediare a fost de a măsura evoluția gradului de cunoștințe privind educația financiară ale elevilor din școlile LifeLab.
3. un chestionar la finalul implementării proiectului aplicat în cele 2 școli LifeLab și cele 2 școli de control. Numărul total de chestionare: 510. Perioada colectării datelor: 24 mai – 16 iunie 2023. Chestionarele au fost distribuite astfel: Colegiul Național „Dinicu Golescu” din Câmpulung Muscel (LifeLab) - 120 chestionare, Școala Gimnazială nr.1 din Poiana Mărului (LifeLab) - 97 chestionare, Liceul Teoretic „Lucian Blaga” din Cluj Napoca (control) - 200 de chestionare, Școala Gimnazială „George Coșbuc” din 23 August (control) - 93 chestionare. Obiectivele au urmărit să identifice: a) Schimbările la nivelul percepțiilor, cunoștințelor, comportamentului elevilor și raportării acestora la finanțe; b) Avantajele implementării educației financiare la mai multe materii versus la o singură materie; c) Satisfacția cu proiectul pilot

LifeLab. În același timp s-a dorit măsurarea evoluției gradului de cunoștințe privind educația financiară ale elevilor din școlile LifeLab comparativ cu cei din școlile de control, unde nu a fost realizată nicio intervenție suplimentară, iar elementele de educație financiară nu sunt implementate la materii diferite.

Ancheta sociologică prin interviu și focus grup cu elevi, cadre didactice și părinți din școlile incluse în proiectul pilot LifeLab derulată în toate cele trei etape de derulare ale proiectului – inițială, intermediară și finală, a fost realizată de Cult Research, cu suport pe partea de realizare a instrumentelor și analiză finală din partea ICCV. Aceasta a cuprins:

1. în etapa inițială – 4 focus grupuri cu elevi (2 cu elevi din ciclul gimnazial, 1 cu cei din ciclul primar și 1 cu cei din ciclul liceal), 2 focus grupuri cu părinți, 19 interviuri cu cadre didactice;
2. în etapa intermediară – 8 interviuri cu cadre didactice în școlile cuprinse în proiectul pilot LifeLab și 4 cu cele din școlile de control;
3. în etapa finală - 4 focus grupuri cu elevi (2 cu elevi din ciclul gimnazial, 1 cu cei din ciclul primar și 1 cu cei din ciclul liceal), 7 interviuri cu părinți, 11 interviuri cu cadre didactice. La acestea se adaugă 7 interviuri cu cadre didactice din cele 2 școli de control.

Analiza secundară de date

A inclus analiza datelor din următoarele surse:

- INS – date privind numărul de elevi pe cicluri de învățământ (INS TEMPO: SCL103A)
- alte studii privind cunoștințele/ competențele financiare ale tinerilor din România (ex. European Commission 2023. Flash Eurobarometer 525. Monitoring the level of financial literacy in the EU).

Analiza de documente

Au fost analizate studii privind educația financiară în România, modele de implementare a educației financiare în școli, dar și educația financiară în alte state europene:

- ☞ Asociația Română a Băncilor. 2011. Nivelul de educație financiară al Românilor.
- ☞ Aisa Amagir, Wim Groot, Henriëtte Maassen van den Brink, Arie Wilschut. 2020. Financial literacy of high school students in the Netherlands: knowledge, attitudes, self-efficacy, and behavior, International Review of Economics Education, Vol. 34.

- ☞ BrandBerry. 2023. Gradul de alfabetizare financiară în rândul populației adulte, urbanizate, din România. Raport de cercetare. Raport realizat de către compania de cercetare și consultanță BrandBerry2, în asociere cu Asociația Brașov 2050, cu susținerea Profit Point și BCR3.
- ☞ Hammer, Thomas; Siegfried, Patrick. 2023. Implicațiile educației financiare asupra antreprenoriatului. Audit Financiar, XXI, 1(169), pp. 92-10
- ☞ Institutul de Economie Mondială. 2010. Financial Literacy Survey in Romania. Technical Report. The World Bank
- ☞ Junior Achievement România. 2023. Junior Achievement FactBook 2022-2023. 30 years in Romania.
- ☞ Junior Achievement România. Ce aduc programele și proiectele Junior Achievement în clasa mea?
- ☞ Klapper, Leora; Lusardi, Annamaria; van Oudheusden, Peter. 2015. Financial Literacy Around the World: Insights from the Standard & Poor's Ratings Global Financial Literacy Survey,
- ☞ Nițoi, Mihai; Clichici, Dorina; Zeldea, Cristina; Pochea, Miruna și Ciocîrlan, Cecilia. 2022. Bunăstarea financiară și alfabetizarea financiară în România. Working Paper. Institutul de Economie Mondială
- ☞ OECD. 2020. Financial Literacy of Adults in South East Europe,
- ☞ OECD. 2022. OECD/INFE toolkit for measuring financial literacy and financial inclusion 2022.
- ☞ Roberts, Nerys. 2023. Financial and enterprise education in schools(England). Research Briefing. 1 September 2023. House of Commons.
- ☞ World Bank. 2022. The Global Findex Database 2021.
- ☞ World Bank. 2010. Analysis of the Financial Literacy Survey in Romania and Recommendations.

---

² www.brandberry.ro

³ <https://cdn.edupedu.ro/wp-content/uploads/2023/11/Draft-v02--spre-consultare.pdf>

Analiza de politică publică

Au fost analizate:

- ☞ Ordinul ministrului educației financiare nr. 4887/ 26.08.2013 privind Programa școlară pentru disciplina opțională Educație financiară (curriculum la decizia școlii pentru învățământul primar)
- ☞ Ordinul ministrului educației, cercetării, tineretului și sportului nr. 5817/ 06.12.2010 privind Programa școlară pentru disciplina opțională Educație financiară (curriculum la decizia școlii pentru gimnaziu – Anexa 1 și liceu – Anexa 2)
- ☞ Ghiduri metodologice pentru învățământul primar și gimnazial⁴
- ☞ Cadrul de referință al Curriculumului național⁵ –(Palade et al., 2020)
- ☞ Măsurile prevăzute în proiectul de Strategie Națională de Educație Financiară
- ☞ Legea învățământului preuniversitar - Legea 198/2023

---

⁴ www.ghiduri.educred.ro

⁵ www.educred.ro

Problema de politică publică

Competențele financiare ale populației României sunt la un nivel extrem de redus comparativ cu cele ale altor țări europene, deși românii se percep ca având cunoștințe în domeniul financiar. Analizele dedicate domeniului educației financiare (European Commission, 2023; Nițoi et al., 2022) semnalează carențe în ce privește competențele financiare deținute de populație. Conform datelor Eurobarometrului 525, (European Commission, 2023) care măsoară cunoștințele și competențele în domeniul educației financiare, 30% dintre români sunt analfabeți financiar și doar 13% au informații și competențe la un nivel ridicat. Cu toate acestea, 51% dintre români consideră că au un nivel general al cunoștințelor financiare mai ridicat decât al semenilor.

Cercetarea din 2022 derulată de Institutul de Economie Mondială (Nițoi et al., 2022) arată că maxim 10% din populația României poate fi considerată alfabetizată din punct de vedere financiar, ceea ce impune implementarea de politici publice destinate creșterii gradului de alfabetizare financiară. Unul dintre cei mai importanți factori care influențează nivelul competențelor financiare deținute de români este educația deficitară în acest domeniu. Astfel, suntem țara europeană în care 24% dintre salariați continuă să primească banii exclusiv în numerar, iar 31% dintre cetățeni nu au cont deschis la o instituție bancară (Demirgüç-Kunt et al., 2022, The Global Findex Database 2021).

Ponderea redusă a populației din România ce deține competențe în domeniul financiar solicitate de către viața socială modernă nu este consecința unei situații de termen scurt, ci se explică prin lipsa de acțiune concretă în această direcție din perioada anterioară, când educația financiară fie a fost total ignorată, fie a reprezentat doar o temă secundară pentru societate, în sens larg, și pentru școală și familie, în sens restrâns.

Datele privind predarea elementelor de educație financiară în România arată că acestea sunt introduse sporadic în programele școlare ale unor discipline de trunchi comun sau de specialitate și în activitățile de predare-învățare derulate de către cadrele didactice. Deși s-au făcut progrese în ceea ce privește introducerea educației financiare ca disciplină opțională la toate ciclurile învățământului preuniversitar, aceasta este prea puțin predată în condițiile cunoștințelor limitate în domeniu pe care le au cadrele didactice. Existența materiilor dedicate domeniului la clasele a VIII-a și a X-a nu contribuie suficient la formarea competențelor financiare, deși sunt utile. Există eforturi ale organizațiilor neguvernamentale și companiilor de a dezvolta materiale didactice care să ajute la predarea educației financiare în școli în diverse forme, dar ele au nevoie de un sprijin mai mare din partea Ministerului Educației și a cadrelor didactice.

Având în vedere că educația este unul dintre factorii care influențează nivelul competențelor financiare, este nevoie de intervenție pentru a crește nivelul competențelor de educație financiară pe care școala românească le formează. De altfel, importanța susținerii sectorului educațional este fundamentală pentru evoluția

generală a societății (Psacharopoulos, 1973). Conform analizelor Băncii Mondiale⁶, fiecare an suplimentar petrecut în sistemul de educație contribuie, în medie, la creșterea veniturilor individuale cu aproximativ 10% și permite persoanelor să ia decizii de viață mai bune, pe baza unei înțelegeri superioare a realității sociale și economice.

Problema de politică publică: nivelul scăzut al competențelor financiare pe care sistemul de învățământ românesc le formează ca urmare a înțelegerii limitate a importanței acestora, a modului de predare al acestora și, în cele mai multe cazuri, a nivelului redus de cunoștințe privind educația financiară în rândul cadrelor didactice.

Analiza de context

În centrul cadrului instituțional ce gestionează domeniul educației financiare se află Ministerul Educației, cu rol în reglementarea domeniului, elaborarea și gestionarea programelor destinate diverselor niveluri de învățământ, managementul, supervizarea și controlul activităților de profil și facilitarea furnizării serviciilor educaționale din domeniul educației financiare. Astfel, de activitatea Ministerului Educației se leagă introducerea formală a educației financiare pe lista disciplinelor opționale și elaborarea programelor în baza cărora acestea sunt organizate (prin OMECTS nr. 5817/06.12.2010 pentru programa de gimnaziu și liceu și prin OMEN nr. 4887/26.08.2013). La nivel practic, operaționalizarea deciziilor luate la nivelul Ministerului Educației cade în sarcina inspectoratelor școlare județene/ inspectoratului școlar al Municipiului București, care au rolul de verigă intermediară între nivelul de decizie și cel de execuție, reprezentat de unitățile școlare din țară.

Dincolo de Ministerul Educației, o serie de alte instituții dețin roluri importante în ceea ce privește furnizarea serviciilor de educație financiară, în special pe componenta educației non-formale. Între acestea se regăsesc Banca Națională a României (BNR), Autoritatea de Supraveghere Financiară (ASF), Asociația Română a Băncilor (ARB) și Ministerul de Finanțe (MF). În cadrul BNR activează un serviciu specializat de educație financiară, responsabil de elaborarea și gestionarea proiectelor în acest domeniu, elaborarea de resurse educaționale și promovarea educației financiare în rândul populației. BNR urmărește, prin programele și activitățile de educație financiară pe care le derulează, creșterea nivelului de cunoaștere a domeniului în rândul elevilor și populației adulte. Pe dimensiunea activităților destinate elevilor, BNR organizează Săptămâna educației financiare, care în 2023 a avut loc în perioada 3-6 aprilie, prin care în 200 de școli (și aproximativ 500 de clase) lectorii BNR au susținut lecții de educație financiară, eveniment organizat și în proximitatea Zilei Educației Financiare, marcată anual pe 11 aprilie. Suplimentar, în această perioadă, elevii de gimnaziu și liceu au avut ocazia să ia parte la cursuri de educație financiară organizate la sediul Băncii Centrale. Un alt program al BNR

---

⁶ <https://blogs.worldbank.org/education/50-years-after-landmark-study-returns-education-remain-strong>

destinat elevilor înscriși în învățământul gimnazial și cel liceal este EduFin@BNR prin care, pe toată perioada anului, la sediul BNR sunt organizate prelegeri centrate pe domeniul educației financiare, ce sunt destinate grupurilor de elevi (15-35 de elevi), însoțite de cadre didactice. Tematica și conținutul lecțiilor sunt structurate în funcție de vârsta celor interesați. Începând cu anul 2020, BNR împreună cu ASF și Ministerul Finanțelor Publice a lansat FinClub un program destinat elevilor din clasele X-XII ce sunt interesați de piața financiară, antreprenoriat și instrumente financiare. Complementar programelor derulate, BNR pune la dispoziția celor interesați diverse produse educaționale destinate copiilor și tinerilor (Revista Regională de Educație Financiară, Educație financiară cu Ana și Radu, Leul Românesc – Aplicația pentru dispozitive mobile, Moneta – Exercițiu de politică monetară, etc).

ASF a dezvoltat un site propriu dedicat promovării educației financiare⁷ care reunește materiale educaționale axate pe cele trei domenii de activitate ale autorității (asigurări, piața de capital și pensii private). ARB completează cadrul de resurse disponibile prin materialele oferite pe Platforma de Educație Financiară⁸, care reunește diverse materiale informative, adresate publicului larg, referitoare la creditare, economisire, plăți prin instrumente bancare, gestionarea bugetelor, evitarea fraudelor, drepturile consumatorilor de produse financiare etc. Programele ASF de educație non-formală destinate elevilor înscriși în învățământul preuniversitar sunt structurate pe trei niveluri: a) preșcolari și învățământ primar; b) învățământ gimnazial; c) învățământ liceal. Începând cu anul 2015, ASF a dezvoltat programul Fii deștept care se adresează elevilor cu vârste cuprinse între 7 și 15 ani și care constă în organizarea de două ori pe an a unor ateliere de lucru centrate pe dezvoltarea cunoștințelor și abilităților în domeniul planificării financiare. Programul Să vorbim despre piața financiară ne-bancară, destinat elevilor din ciclurile gimnazial și liceal, urmărește dezvoltarea abilităților și cunoștințelor în domeniul financiar cu accent pe piața de capital, asigurări și pensii. Începând cu 2018, în parteneriat cu BNR, Ministerul de Finanțe și ARB, ASF a demarat proiectul Tabăra urbană de Educație Financiară, destinat elevilor cu vârste cuprinse între 10 și 14 ani, prin care participanții capătă noțiuni în domeniul piețelor financiare și administrării banilor. Înscrierile în acest program se fac prin parteneriate cu inspectoratele școlare județene. Începând cu anul școlar 2022-2023 în oferta de programe a ASF a fost introdus Start2Learn: finanțe personale, program adresat elevilor de liceu și centrat pe dezvoltarea deprinderilor circumscrise unei vieți financiare sănătoase. Programul vizează ca participanții să înțeleagă raportul dintre venituri și cheltuieli în bugetele personale, să îi ajute în planificarea resurselor și să evalueze corect coordonatele financiare. Complementar programelor descrise mai sus, ASF organizează Global Money Week, eveniment coordonat la nivel internațional de către OECD, prin care în fiecare an, în luna martie, pe durata unei întregi săptămâni, se desfășoară diverse activități destinate conștientizării importanței educației financiare în rândul copiilor și tinerilor și creșterii implicării acestora în activități circumscrise domeniului.

Ministerul de Finanțe este partener al instituțiilor mai sus menționate în diverse programe destinate promovării educației financiare la nivelul populației. De altfel, aceste patru instituții (BNR, ASF, ARB și MF) au semnat împreună cu Ministerul Educației în 2018 un protocol de colaborare interinstituțională care prevede,

⁷ <https://edutime.ro>

⁸ <https://www.educatiefinanciara.info>

pe lângă acțiuni comune în direcția promovării educației financiare prin activități de educație formală și non-formală, schimburi de experiență și transfer de cunoștințe și elaborarea unei Strategii Naționale de Educație Financiară (SNEF) pentru perioada 2022 - 2026. SNEF reprezintă un demers comun al Ministerului Educației și Cercetării, Băncii Naționale a României, Ministerului Finanțelor, Autorității de Supraveghere Financiară și al Asociației Române a Băncilor pentru a crește gradul de educație financiară a populației. Proiectul de strategie care este în stadiul avansat de pregătire, fiind așteptată adoptarea acestuia până la finele anului în curs, prevede dezvoltarea și introducerea elementelor de educație financiară în curriculumul național prin:

- ☞ Implementarea unui program național de învățare profesională privind cunoștințele de educație financiară destinat profesorilor
- ☞ Introducerea educației financiare în universități și în cadrul învățământului preuniversitar
- ☞ Implementarea unui program național de conștientizare, consiliere și sprijin pentru părinți în vederea educării financiare a copiilor
- ☞ Promovarea comportamentelor financiare pozitive în rândul copiilor și tinerilor adulți cu ajutorul mass-media.

Dincolo de cele cinci instituții naționale enumerate mai sus, cadrul organizațiilor cu activitate în acest domeniu este completat de instituții financiare și ONG-uri implicate în susținerea activităților de educație financiară fie în mod direct, fie prin parteneriate realizate împreună cu unități școlare.

Asociația Educație pentru Viață Reală, în parteneriat cu Asociația pentru Relații Comunitare și ING au lansat în 2016 Banometru, un program gratuit de educație financiară pentru adulți și tineri care oferă acces la sfaturile unui coach financiar, dar și la o serie de cursuri online despre credite, datorii, economisire, investiții, precum și recomandări practice despre gestionarea banilor. În șase ani de activitate (2016-2022), 3712 persoane au participat la sesiunile de coaching și 6413 persoane au beneficiat de Cursul introductiv Banometru. Platforma Banometru, lansată în 2020, a fost folosită de 776.000 de persoane (Banometru, 2022). În cadrul aceleiași inițiative, în 2020 a fost lansat programul de granturi Fondul Banometru⁹ prin care se acordă finanțare organizațiilor care lucrează cu grupuri vulnerabile pentru a organiza ateliere de educație financiară și coaching financiar cu beneficiarii lor. În 2020 au fost finanțate 10 organizații, cu o finanțare totală în valoare de 50.000 euro, în 2021 valoarea totală a finanțării a fost de 25.000 euro și au fost sprijinite 5 organizații, iar în 2022 au primit finanțare în valoare totală de 25.0000 euro un număr de 4 organizații. Prin intermediul Fondului Banometru 544 de persoane au beneficiat de sesiuni gratuite de coaching financiar și 1892 de persoane au participat la atelierul Banometru- Sfaturi și Planuri despre bani. O altă componentă a programului Banometru o reprezintă organizarea de ateliere pentru companii și organizații pe teme de educație financiară.

⁹ <https://banometru.ro/granturi-banometru>

Școala de Bani¹⁰ a fost lansată de BCR în urmă cu 7 ani și a avut, până în prezent, peste 600.000¹¹ de beneficiari copii și adulți, dintre care peste jumătate prin interacțiune directă. Proiectul abordează tematica educației financiare prin mai multe componente:

- Ateliere față în față cu copiii și adulții
- Platforma online [Scoaladebani.ro](http://scoaladebani.ro), care pune la dispoziția publicului cursuri pe care le pot urma singuri, video scurte cu exerciții, test la final. Dintre cursuri amintim Școala de Bani pentru părinți și Cursul de inteligență financiară pentru copii, cu două secțiuni: pentru copii cu vârste cuprinse între 6 și 10 ani și adolescenți cu vârsta cuprinsă între 11 și 14 ani.
- Educație financiară multidisciplinară în școli și licee – BCR furnizează profesorilor o serie de materiale educaționale pe care le pot utiliza la ore, pentru o varietate de discipline: Educație socială (clasele V-VIII), Engleză (nivel A1-B2), Geografie (clase V-XI), Istorie (clase V-XII), Matematică (V-XI), Socio-umane, Română (clase V-XII), Biologie (clase V-XII), Chimie (clase VII-XII), Franceză (nivel A1-B2), Fizică (clase V-XII), Germană (nivel A1-B1). Totodată, Școala de Bani pune la dispoziția cadrelor didactice fișe educaționale și pentru nivelurile preșcolar și primar.
- Roboțelul Pepper, care este profesor la Școala de Bani și explică pe înțelesul copiilor noțiuni de educație financiară. Pepper are încorporat modul AI, răspunde copiilor la întrebări, dansează pe imnul Școlii de Bani și merge în turneu prin țară.
- Școala de Bani pe roți: Caravana a demarat ca program de CSR, dar acum are nu doar componentă educațională, ci și comercială. Inițial caravana mergea în țară, acum activitatea se desfășoară exclusiv online.
- Cărți de educație financiară. În cadrul proiectului Școala Banilor bine Crescuți, realizat în parteneriat cu Editura Univers, au fost publicate două volume ale unei cărți de povești¹² pentru copii care reprezintă un ghid despre gestionarea resurselor și antreprenoriat pe înțelesul copiilor.
- Concurs anual de desene pe teme financiare.

¹⁰ <https://www.scoaladebani.ro/>

¹¹ <https://www.economistul.ro/comunicat/peste-66-000-de-romani-au-invatat-sa-aiba-o-relatie-mai-buna-cu-banii-in-ultimul-an-la-scoala-de-bani-48130/>

¹² Andone, Cristina. Școala banilor bine-crescuți. Volumul I și Volumul II, Editura Univers.

- Ziua Educației Financiare, cu ocazia căreia BCR organizează anual o serie de evenimente de educație non-formală (#EduFin Fest) în cadrul cărora angajații BCR, antreprenori, personalități locale oferă tinerilor informații despre educație financiară și antreprenorială.

De asemenea, angajații BCR țin cursuri de educație financiară în companii, în calitate de invitați, iar BCR este prezentă constant la evenimente organizate cu diverse ocazii, de regulă în orașe mari, unde distribuie materiale educative. Articole privind educația financiară sunt postate constant pe blog-ul Școala de Bani. BCR susține și alte inițiative de educație financiară, de mai mici dimensiuni, precum programul de numerație al Teach for Romania, un proiect de educație financiară în mediul rural în parteneriat cu World Vision România sau competiția Technovation Girls, unde au organizat un atelier de educație financiară pentru finaliste.

Raiffeisen Bank susține inițiativele Finanțele mele și ABCdar bancar în parteneriat cu Junior Achievement, dar și propriul program de educație financiară Money Bistro¹³, în cadrul căruia au lansat și Money Chat Podcast în care o serie de invitați din echipa Raiffeisen Bank discută pe teme de educație financiară. Ca parte a programului Money Bistro, Raiffeisen Bank a prezentat, cu ocazia Zilei Educației Financiare rezultatele studiului „Provocările financiare ale românilor”. De asemenea, Raiffeisen a sprijinit demersurile Teach for Romania de a oferi educație de calitate copiilor din România prin recrutarea, selecția și pregătirea de tineri pentru a intra în sistemul formal de învățământ, susținând cheltuielile necesare pentru activitatea profesorilor.

Teach for Romania derulează un program pilot pentru numerație, sponsorizat de BCR,¹⁴ pentru ciclurile preșcolar și primar pornind de la problema rezultatelor slabe la matematică obținute de copii la testele PISA, dar și de la nevoile identificate de profesori la clasă și de nevoia acestora de a fi formați pentru predarea educației financiare. În cadrul programului au fost elaborate manuale de numerație pentru a fi folosite la clasă, pentru trei categorii de vârstă: nivelul preșcolar, nivelul primar mic (clasele 0 – a II-a) și primar mare (clasele a III-a și a IV-a). Programul a fost aplicat la clasă în anul școlar 2022-2023, iar evaluarea la finalul anului școlar a demonstrat o creștere a competențelor copiilor participanți.

Însă, la o privire de ansamblu asupra acestui domeniu, se constată că nevoia de susținere a dezvoltării domeniului educației financiare, atât pe componenta educației formale, cât și a celei non-formale, este încă insuficient acoperită, ceea ce lasă suficient loc pentru acțiune tuturor actorilor interesați.

¹³ <https://www.moneybistro.ro/>

¹⁴ <https://teachforromania.org/crestem-nivelul-de-numeratie-al-copiilor/>

Modele naționale de predare a educației financiare

În cele ce urmează vom prezenta trei modele naționale de predare a educației financiare, selectate dintre inițiativele derulate la nivel național. Două dintre acestea au fost implementate cu succes timp de mai mulți ani, unul dintre modele fiind chiar cel mai vechi din România și oferind cea mai mare flexibilitate în ceea ce privește modul de predare a educației financiare, în timp ce al treilea reprezintă un proiect pilot recent, ceea ce adaugă astfel diversitate analizei noastre.

Tabelul 1. Elemente comune ale modelelor de educație financiară naționale selectate

	APPE	Junior Achievement	LifeLab
Grup țintă	Elevi Profesori	Elevi Profesori	Elevi Profesori
Nivel de studii	Preșcolar Primar Gimnazial Liceal	Primar Gimnazial Liceal	Preșcolar Primar Gimnazial Liceal
Materiale didactice folosite	Materialele (manualele și caietele) sunt oferite gratuit atât pentru elevi, cât și pentru cadrele didactice implicate Elevii și profesorii înscriși au acces la platforma de e-learning dezvoltată de către APPE	- Materiale distribuite gratuit de JA pentru elevii și profesorii înscriși la activități, în format tipărit sau digital: Ghidul profesorului, manual elevului, fișe de activități - Platforme de e-learning	Au fost elaborate fișe educaționale de către cadrele didactice

Modul de organizare	Disciplină opțională oferită elevilor înscriși la toate nivelele învățământului preuniversitar	<ul style="list-style-type: none"> - disciplină opțională/ curriculum la decizia școlii/ curriculum în dezvoltare locală; - în cadrul orei de dirigenție/ consiliere/ extracurricular/ cerc/ în programele Școală după școală/ auxiliar la o altă disciplină/ complementar la alte discipline sau - în programele Școala Altfel	Elemente de educație financiară introduse la diverse materii de bază - abordare interdisciplinară
Predare	<ul style="list-style-type: none"> - La clasă - Cadre didactice (educatori, învățători, profesori)	<ul style="list-style-type: none"> - La clasă, dar și online - Profesori + voluntari din cadrul companiilor partenere	<ul style="list-style-type: none"> - La clasă - Profesori + voluntari BCR - Activități practice (târguri caritabile)

Asociația pentru Promovarea Performanței în Educație (APPE)

Asociația pentru Promovarea Performanței în Educație (APPE) a fost înființată în 2014 la inițiativa doamnei Ligia Goloșoiu-Georgescu, ca platformă integrată de promovare a educației financiare în sistemul educațional românesc. Asociația a apărut ca răspuns la nevoia de susținere a inițiativelor de promovare a educației financiare în sistemul educațional românesc, având un rol marcant în introducerea acestei discipline în programele școlare. Principalele direcții de acțiune ale APPE vizează dezvoltarea de programe și materiale educaționale adresate tuturor ciclurilor de învățământ preuniversitar, crearea și dezvoltarea relațiilor de colaborare cu unități școlare și implicarea în elaborare politicilor publice în domeniul educației, pe baza conlucrării cu Ministerul Educației.

Un moment marcant, premergător înființării APPE, l-a constituit publicarea în 2007 a cărții „Banii pe înțelesul copiilor” (autor Ligia Goloșoiu-Georgescu), lucrare de pionierat în România, care s-a bucurat de un mare interes de-a lungul anilor, fapt demonstrat prin tirajele repetate prin care a lucrarea a fost republicată. În anul școlar 2009-2010, câteva clase din ciclul primar de la școli din București au studiat educația financiară ca materie opțională, pe baza materialelor elaborate de Ligia Goloșoiu-Georgescu. În perioada ce a urmat, numărul elevilor din ciclul primar care s-au înscris la acest program a crescut semnificativ, atingând 96.000 de elevi în anul școlar 2016-2017. În același timp, programe opționale de educație financiară, elaborate prin implicarea APPE, au fost extinse treptat și pentru copiii din învățământul preșcolar, ciclul gimnazial și ciclul liceal. În momentul de față (anul școlar 2023-2024), aproximativ 25.000 de elevi din învățământul

preuniversitar, din unități școlare din toată țara, urmează acest curs opțional și lucrează pe baza materialelor didactice oferite gratuit de către APPE.

Tabelul 2. Principalele proiecte derulate de APPE

Proiect	Scurtă descriere
Implementarea educației financiare la nivel național	Reprezintă primul proiect major în domeniul educației financiare, demarat încă înainte de înființarea APPE. A constat în editarea și publicarea de materiale didactice în domeniul educației financiare (cartea și caietul „Banii pe înțelesul copiilor”), precum și în implicarea activă în elaborarea programei de învățământ în domeniul educației financiare adresată ciclurilor primar (clasa a III-a și a IV-a) și gimnazial.
Banii pe înțelesul tuturor	Proiectul a demarat în anul școlar 2013-2014, când s-au înscris 12.500 de elevi. Anul următor numărul celor interesați a crescut la peste 46 de mii de cursanți. În ultimii ani, peste 25.000 de elevi urmează cursurile opționale în domeniul educației financiare și beneficiază de materiale didactice realizate și puse la dispoziție gratuit de către APPE.
Educație financiară prin joc	Începând cu anul școlar 2015-2016 oferta educațională a APPE a inclus și materiale didactice (manualul „Educația financiară prin joc”) destinate elevilor înscriși la clasa pregătitoare, clasa I și clasa a II-a.
De la joc la educație financiară	Proiect destinat elevilor din ciclul preșcolar, demarat în anul școlar 2015-2016 prin care cadrele didactice implicate și preșcolarii au beneficiat de materiale gratuite (manual și soft educațional).
Revista Educația financiară pe înțelesul tuturor	Revista apare trimestrial (începând cu anul 2013) și prezintă rezultatele proiectelor de educație financiară derulate în școlile partenere APPE.

Olimpiada micilor bancheri   Acest concurs școlar adresat elevilor din ciclul primar a demarat în anul școlar 2013-2014. Concursul constă în două etape locale (probă scrisă teoretică și probă practică) și o etapă finală adresată echipelor câștigătoare ale fazelor locale.

În momentul de față, APPE facilitează furnizarea de programe educaționale formale în domeniul educației financiare la șase niveluri de pregătire: învățământ preșcolar, clasa pregătitoare, învățământ primar, învățământ gimnazial și învățământ liceal. Dincolo de manuale și alte documente suport, elevii care aleg disciplina educație financiară au acces pe site-ul asociației¹⁵ la diverse resurse (manuale, teste, prezentări) reunite în platforme informatice adaptate nivelului lor de pregătire.

Junior Achievement România

Înființată în 1993 ca parte a Junior Achievement World Wide și Junior Achievement Europa, Junior Achievement România desfășoară programe, proiecte și competiții, în parteneriat cu Ministerul Educației Naționale, cu instituții de învățământ și cu numeroase companii, la care au participat peste 350.000 de elevi și profesori. Principalele direcții abordate de programele și proiectele Junior Achievement România sunt: dezvoltare personală, orientare profesională, educație economică și financiară și educație antreprenorială. În domeniul educației financiare, inițiativele JA vizează atât elevii, cât și cadrele didactice, prin proiecte de tip train the trainers. Programele și proiectele JA pot fi implementate în sistem hibrid (la școală și/ sau online) în una dintre următoarele forme: (1) ca disciplină opțională/ curriculum la decizia școlii/ curriculum în dezvoltare locală; (2) în cadrul orei de dirigenție/ consiliere/ extracurricular/ cerc/ în programele Școală după școală/ auxiliar la o altă disciplină/ complementar la alte discipline sau (3) în programele Școala Altfel. Materialele sunt preluate din modelul JA internațional și adaptate contextului național, și sunt distribuite gratuit pentru profesorii și elevii înscriși la activitățile JA, în format tipărit, dar și digital.

Pentru elevi

Clubul copiilor harnici, isteți și chibzuiți

Proiectul pentru educație financiară la clasele primare este implementat în parteneriat cu Raiffeisen Bank începând cu anul 2012. Profesorii și elevii beneficiază în cadrul proiectului de un kit educațional care cuprinde

---

¹⁵ www.appe.ro

materiale auxiliare care reproduc instrumentele financiare și permit învățarea practică: bancnote și carduri fictive, formulare de finanțare, carnete de economii. Abordarea este completată de prezența la clasă a consultanților voluntari Raiffeisen Bank și de un instrument de educație financiară și la nivel familial, constând într-un chestionar de autoevaluare pentru părinți privind timpul pe care aceștia îl alocă discuțiilor cu copiii despre bani și economisire.

Banii mei

Programul național Banii mei, susținut de Mastercard, este dedicat elevilor din ciclul gimnazial (clasele V – VIII) și are ca scop „dezvoltarea competențelor necesare pentru ca elevii să înțeleagă mai bine relația dintre ceea ce învață la școală și participarea lor activă la evoluția economiei globale”¹⁶. În cadrul programului, elevii parcurg șase teme principale sub coordonarea profesorilor și cu sprijinul consultanților din domeniul bancar, în carul unei abordări de tip learning by doing. Kit-ul educațional pe baza căruia se desfășoară activitatea de predare este format din ghidul profesorului, manualul elevului și o broșură cu fișe pentru activități.

Sensul banilor

Realizat cu sprijinul Asirom, proiectul a fost lansat în anul școlar 2021-2022 și se adresează elevilor de gimnaziu, utilizând abordarea learning by doing, caracteristică inițiativelor Junior Achievement, și activități hibrid (atât la clasă, cât și online).¹⁷ Pentru anul școlar 2022-2023 proiectul viza un număr de 3000 de elevi la nivel național.

Finanțele mele

Proiectul se adresează elevilor de liceu și „urmărește formarea de abilități și comportamente responsabile necesare gestionării banilor prin economisire, investiții sau utilizarea instrumentelor financiare.”¹⁸ Dezvoltat cu sprijinul Raiffeisen Bank, începând cu anul 2010, proiectul are la bază o abordare hibrid, activitățile fiind realizate atât la clasă, cât și online. Astfel, elevii pot accesa prin intermediul platformei internaționale de e-learning JA Inspire „exerciți cu feedback imediat, conținut video și teme de documentare individuală”. Totodată, în cadrul proiectului, sunt organizate o serie de webinare în cadrul cărora voluntarii Raiffeisen Bank le explică elevilor noțiuni financiare de bază pornind de la experiența lor profesională. În cadrul proiectului elevii învață despre alcătuirea bugetului, economisire, utilizarea instrumentelor moderne de plată și a serviciilor de creditare, precum și despre investiții și piața de capital.

¹⁶ <https://www.jaromania.org/programe-proiecte/educatie-economica-si-financiara/banii-mei/>

¹⁷ <https://www.jaromania.org/programe-proiecte/educatie-economica-si-financiara/sensul-banilor/>

¹⁸ <https://www.jaromania.org/programe-proiecte/educatie-economica-si-financiara/finantele-mele/>

O componentă importantă a acestui proiect este competiția Susțin educația financiară în comunitatea mea, lansată în anul 2018, în cadrul căreia cele mai active licee (ai căror elevi au parcurs cursul online Finanțele mele) primesc sprijin financiar pentru dotări. Pe parcursul celor șase ediții, peste 140.000 de elevi de liceu au urmat cursul de educație financiară online și 42 de licee au beneficiat de sponsorizări. În cadrul celei de-a șasea ediții, cursul Finanțele mele a fost parcurs de 29.560 de elevi din peste 300 de licee. Dintre acestea, 17 licee, cu cea mai activă participare, au beneficiat de sprijin financiar în valoare totală de 72.000 lei.¹⁹

De asemenea, componente de educație financiară sunt integrate și în proiecte Junior Achievement al căror principal obiectiv îl reprezintă orientarea profesională sau educația antreprenorială. Astfel, proiectul Economia și succesul, parte a programului JA Orientare profesională, care vizează înțelegerea de către elevii de gimnaziu a opțiunilor de carieră și a legăturii dintre educație și piața muncii, include și aspecte referitoare la gestionarea finanțelor personale (realizarea unui buget personal, avantajele și dezavantajele utilizării banilor lichizi și a cardurilor de credit, reducerea riscurilor prin asigurări de sănătate, pentru locuință, auto). Similar, elevii de liceu învață cum să țină evidența banilor și să realizeze un buget personal în cadrul proiectului Un viitor sigur, dedicat orientării profesionale a liceenilor și realizat cu sprijinul Marsh România. În cadrul direcției prioritare JA Educație antreprenorială, modulul ABC taxe și impozite, realizat cu sprijinul KPMG (din 2017) și dedicat elevilor de liceu, își propune familiarizarea acestora cu taxele și impozitele nu doar din perspectiva unui antreprenor, dar și din cea a unei persoane fizice.

Credite inteligente

Parte a demersurilor de educație financiară ale JA, modulul Credite inteligente este implementat cu sprijinul KRUK, începând cu anul 2017, și se adresează elevilor de liceu cu scopul de a-i învăța cum să își gestioneze resursele și cum să acceseze eficient un împrumut. Activitățile din cadrul modulului se realizează la clasă și sunt susținute și de consultanți voluntari KRUK România. În cadrul celei de-a șasea ediții a proiectului (2022-2023), peste 900 de liceeni au beneficiat de acces la platforma JA Inspire și la o serie de seminarii ținute de mentori din cadrul KRUK (Junior Achievement Factbook 2022-2023).

Schimbăm vieți

Derulat începând cu anul 2014 cu sprijinul Metropolitan Life și MetLife Foundation, proiectul include activități de educație antreprenorială și financiară pentru elevii de gimnaziu și liceu. În cele mai multe ediții, conținutul a fost preponderent din sfera educației financiare, abordarea fiind schimbată în 2022 astfel încât să o pună pe aceasta în relație cu planificarea viitorului și a carierei.

¹⁹ <http://www.romaniapozitiva.ro/csr/s-a-incheiat-a-sasea-editie-sustin-educatia-financiara-in-comunitatea-mea-initiativa-junior-achievement-romania-si-raiffeisen-bank-pentru-educatia-financiara-a-elevilor-de-liceu/>

Pentru profesori

Competențe pentru viitor în clasa mea

Proiectul este dezvoltat cu sprijinul Raiffeisen Bank și a fost introdus ca o componentă a proiectului Finanțele mele începând cu anul 2021. Acesta urmărește „dezvoltarea și certificarea competențelor antreprenoriale și financiare și crearea unor modele educaționale bazate pe principiul learning by doing și interdisciplinaritate”²⁰. La finalul cursului, care include o componentă teoretică ce se desfășoară online, dar și o componentă practică, de lucru la clasă, profesorii primesc un certificat de absolvire autorizat de Ministerul Muncii și Ministerul Educației, recunoscut național.

Lecția de finanțe

Implementat cu sprijinul Mastercard din 2022, proiectul se desfășoară la nivel național și își propune să promoveze educația financiară „la clasă, în învățământul gimnazial, prin pregătirea profesorilor ca formatori de competențe cheie necesare independenței și incluziunii financiare a tinerei generații”.²¹ Proiectul este organizat în jurul a trei componente principale: (1) etapa de formare, bazată pe aprofundarea conceptelor financiare, (2) orele de educație financiară la clasă susținute de profesorii formați în cadrul programului și un hackathon online în vederea schimbului de experiență între profesorii și a încurajării predării educației financiare în moduri cât mai creative și (3) accesul la resurse de educație financiară disponibile pe platforma online. În cadrul primei ediții a proiectului (2022-2023), 100 de profesori au beneficiat de formare la clasă și peste 1000 de profesori au participat la sesiunile de diseminare și formare privind utilizarea kit-ului Lecția de finanțe și au fost elaborate peste 20 de modele de lecții de educație financiară care pot fi adaptate la diferite materii și metode de învățare. (Junior Achievement Factbook 2022-2023).

LifeLab by BCR

LifeLab este un proiect educațional pilot, lansat în septembrie 2022 de BCR, alături de FabLab și Asociația Edupedu, în două școli din România: Colegiul Național „Dinicu Golescu”, Câmpulung Muscel și Școala „Generală Nr. 1” – Poiana Mărului cu scopul introducerii elementelor de educație financiară în toate ciclurile de învățământ, în cadrul disciplinelor școlare diferite. Abordarea care stă la baza proiectului este una interdisciplinară, astfel că materialele educaționale elaborate împreună cu experții îmbină noțiunile de educație financiară cu disciplinele predate la școală, conținutul fiind adaptat fiecărui ciclu de învățare (primar,

²⁰ <https://www.jaromania.org/programe-proiecte/educatie-economica-si-financiara/competente-pentru-viitor-in-clasa-mea/>

²¹ <https://www.jaromania.org/programe-proiecte/educatie-economica-si-financiara/lectia-de-finante/>

gimnazial, liceal). Pornind de la premisa că atelierele de educație financiară susținute de voluntarii BCR în școli sunt utile, dar nu au același impact ca activitățile susținute constant de profesori și având în vedere obiectivul proiectului de a forma mecanisme de educație financiară sustenabile, profesioniștii din cadrul Școlii de Bani BCR au susținut training-uri pentru profesorii din cadrul proiectului LifeLab. Sesiunile de pregătire pentru profesorii înscriși în program au inclus elemente de educație financiară, comunicare și metode de predare pornind de la personalitatea elevilor (metoda DISC) și metode de dezvoltare a materialelor educaționale și predare a educației financiare interdisciplinar. La Colegiul Național „Dinicu Golescu” - Câmpulung Muscel, au participat 32 de cadre didactice, iar la Școala „Generală Nr. 1” – Poiana Mărului, au participat 25 de cadre didactice.

Întrucât programa școlară este deja foarte aglomerată și nu sunt suficiente cadre didactice pregătite să predea educație financiară, conceptul BCR a presupus colaborarea profesorilor cu experți educaționali pentru elaborarea unor resurse educaționale pe care orice profesor să le poată folosi la materia pe care deja o predă care să includă elementele de educație financiară. Au fost organizate peste 15 sesiuni de formare pentru profesori, în urma cărora au fost elaborate peste 100 de materiale educaționale de către profesorii din program.

În cadrul proiectului LifeLab, predarea educației financiare este adaptată vârstei elevilor. Astfel, pentru nivelul preșcolar au fost utilizate metoda jocului și storytelling-ului, iar copiii au fost învățați ce era trocul, ce sunt banii, cum au apărut aceștia și cum se câștigă, de ce este important să fie responsabili financiar, precum și care este diferența dintre nevoie și dorință și despre bancă și produsele bancare (un cont, un card, cum ajung banii pe card). La nivelul primar și gimnazial elevii sunt familiarizați cu noțiuni despre economisire și comportamentul responsabil financiar pentru când vor avea salariu. La clasă se folosesc interacțiunea și prezentarea bazată pe imagini, noțiuni și concepte complexe prezentate într-un mod simplu. Elevii de liceu elevii învață despre independența financiară (ce este aceasta și care sunt factorii care o influențează), alcătuirea unui buget personal, riscuri financiare, economii, credite și investiții.

Prin abordarea interdisciplinară, proiectul integrează conceptele de educație financiară într-o varietate de materii școlare: de la matematică, limba română sau limbi străine, la chimie, fizică și chiar religie. Spre exemplu, la orele de religie educația financiară a fost integrată prin intermediul Pildei talanților, la Limba română se discută despre educație financiară în cadrul lecțiilor despre Dănilă Prepeleac, Două loturi sau romanul Enigma Otiliei.

Fiecare școală din program a organizat câte o activitate antreprenorială: Școala „Generală Nr. 1” – Poiana Mărului în decembrie 2022, iar Colegiul Național „Dinicu Golescu”, Câmpulung Muscel, în luna mai 2023. Este vorba despre târguri caritabile, în urma cărora veniturile strânse au fost donate către cauze sociale din comunitate, iar școlile au primit sponsorizări din partea BCR pentru îndeplinirea unei dorințe pentru fiecare clasă (ex. excursie, bal de absolvire, echipamente etc.). Totodată, în luna decembrie 2022, echipa BCR a vizitat ambele școli, împreună cu roboțelul inteligent Pepper, care a ținut ateliere de educație financiară cu toți elevii acestora.

Lectii învățate în urma implementării proiectului pilot LifeLab

Proiectul pilot LifeLab a fost evaluat pozitiv atât de elevii, cât și de profesorii participanți. Pe baza concluziilor evaluării finale a acestuia pot fi formulate mai multe lecții învățate:

- ☞ **Importanța activităților practice și a interacțiunii cu specialiștii:** Acestea au un rol extrem de important pentru stimularea curiozității elevilor și menținerea interesului acestora pentru activitățile educaționale. Îmbunătățirea proiectului ar trebui să aibă în vedere creșterea numărului activităților practice și diversificarea acestora și creșterea numărului de specialiști implicați în lecțiile de educație financiară.
- ☞ **Integrarea educației financiare în discipline diverse:** Elevii participanți la proiectul pilot au apreciat integrarea elementelor de educație financiară în cadrul altor materii și au considerat mai atractiv acest mod de predare.
- ☞ **Dezvoltarea competențelor profesorilor:** Evaluarea a arătat că proiectul pilot a avut un impact pozitiv asupra competențelor cadrelor didactice, dar și asupra încrederii acestora în capacitatea lor de a preda educație financiară. Prin urmare, suportul continuu pentru profesori, formarea acestora și asigurarea accesului la resurse educaționale pot contribui la creșterea capacității acestora și la succesul demersurilor de extindere a proiectului.
- ☞ **Alocarea de timp pentru implementare:** Profesorii participanți la proiectul pilot au semnalat necesitatea alocării de timp în contextul resursei umane limitate și care necesită pregătire pentru adaptarea la necesitățile de învățare ale elevilor.
- ☞ **Motivarea cadrelor didactice pentru predarea educației financiare este esențială pentru succesul inițiativelor în domeniu.** În cadrul evaluării proiectului pilot, profesorii participanți au semnalat trei stimulente principale: (1) acordarea de recompense de tip credite sau diplome, (2) demonstrațiile susținute de experți, care pot contribui la creșterea abilităților profesorilor, și (3) conștientizarea importanței acestei discipline pentru viitorul elevilor, care îi poate inspira să contribuie la formarea unor generații educate și responsabile financiar.
- ☞ **Intensificarea colaborării dintre profesori, elevi, părinți:** Aceasta reprezintă atât un rezultat al implementării proiectului pilot, cât și o necesitate pentru proiectele viitoare. Participanții și-au exprimat dorința de activități de educație financiară integrate, care să implice elevii, profesorii și părinții, ceea ce poate contribui la creșterea coerenței mesajelor transmise, la o relație mai bună între părți și la creșterea conștientizării importanței educației financiare și a angajamentului părinților pentru acest gen de activități.

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE "COSTIN C. KIRIȚESCU"

Institutul de Cercetare a Calității Vieții

Casa Academiei Române, Calea 13 Septembrie nr. 13, et. 2, Sector 5, cod 050711, București
tel: (+4021) 318.24.61 | fax : (+4021) 318. 24 62 | <http://www.iccv.ro> | secretariat.iccv@gmail.com

- ☞ Impactul pozitiv asupra nivelului de cunoștințe ale elevilor, asupra relației acestora cu școala: Potrivit evaluării, proiectul pilot a dus la creșterea nivelului de cunoștințe financiare ale elevilor participanți, dar a contribuit și la creșterea interesului acestora pentru materiile care au inclus elemente de educație financiară și la îndreptarea preferințelor în direcția materiilor care îi ajută în viață.

Modele internaționale de predare a educației financiare

Acest capitol prezintă două modele internaționale de predare a educației financiare - Marea Britanie și Olanda, ambele țări remarcându-se prin niveluri ridicate de alfabetizare financiară în rândul populației adulte, dar cu abordări diferite ale predării educației financiare.

Marea Britanie

Educația financiară a devenit pentru prima dată parte obligatorie a Curriculumului Național în 2014, în cadrul educației pentru cetățenie în ciclurile cheie III și IV (pentru elevi cu vârsta 11-16 ani), fiind predată în școlile administrate de autoritățile locale. Academiiile și școlile gratuite nu trebuie să urmeze Curriculumul Național dar, în practică, multe o fac. Programele de studii pentru cetățenie pentru elevii din stadiul III (vârsta 11-14 ani) își propun să-i învețe despre funcțiile și utilizarea banilor, importanța bugetului și gestionarea riscului, iar celor din ciclul IV (vârsta 14-16 ani) să li se predea despre venituri și cheltuieli, credit și datorii, asigurări, economii și pensii, produse și servicii financiare și cum sunt strânși și cheltuiți banii publici. În același timp, programa pentru matematică prevede ca „toți tinerii să părăsească școala cu o înțelegere a abilităților de matematică necesare pentru gestionarea finanțelor personale” (Roberts N., 2023).

Educația antreprenorială nu este parte a Curriculumului Național. Educația financiară și cea antreprenorială pot fi predate și ca parte a Educației personale, sociale, de sănătate și economică (PSHE), care nu este o materie obligatorie prin lege, dar despre care se menționează că „toate școlile ar trebui să o ofere”. Educația privind relațiile și sănătatea (RHE) este obligatorie acum pentru școlile primare, iar educația privind relațiile, sexul și sănătatea (RSHE) este obligatorie pentru școlile secundare. Însă elemente ale PSHE care nu se încadrează în cele două și care nu sunt incluse în alte materii precum cetățenie sau matematică rămân neobligatorii.

Guvernul oferă granturi Asociației PSHE pentru a lucra cu școlile în elaborarea curriculumului propriu și a îmbunătăți calitatea predării. Potrivit programei de studiu elaborată de Asociație, dar neobligatorie, printre aspectele despre care ar trebui să învețe elevii din stadiile I și II (cu vârsta cuprinsă între 5 și 11 ani) se numără și ce sunt banii, de unde provin, alegerile diferite pe care oamenii le fac privind economisirea și cheltuielile, concepte precum raportul calitate-preț, riscurile jocurilor de noroc, importanța comportamentului responsabil financiar etc. În plus, noul curriculum de matematică este menit să asigure că tinerii părăsesc școala cu o înțelegere a abilităților necesare pentru finanțele personale.

Intervențiile în domeniul educației financiare sunt livrate preponderent în contextul școlar, dar sunt și o serie de organizații care derulează proiecte în domeniul educației financiare și/ sau antreprenoriale, venind în

sprijinul școlilor. Young Enterprise²², o întreprindere națională și organizație de caritate care oferă resurse și training profesorilor care predau educație financiară, cu sprijinul sponsorizărilor din partea companiilor private. Banca Angliei²³ a creat resurse educaționale, incluzând planuri de lecții, prezentări, jocuri și materiale suport pentru profesori pentru predarea educației financiare în școli. Pentru copii cu vârste cuprinse între 5 și 11 ani a creat resursa „Money and me”, cu 12 lecții care prezintă cum funcționează banii și economia care pot fi folosite în clasă și o resursă suplimentară „Money and Me at Home”, concepută pentru învățarea acasă. Pentru copii cu vârste cuprinse între 8 și 14 ani a elaborat un pachet de 6 lecții despre ce putem învăța din criza economică, pentru cei cu vârsta cuprinsă între 11 și 16 ani „EconoMe” unde elevii învață despre economie și dezvoltă abilități pentru decizii informate. Pentru elevii cu vârste cuprinse între 14 și 16 ani au dezvoltat o resursă educațională ce cuprinde 6 lecții, intitulată „Can’t We Just Print More Money?”, bazată pe cartea cu același nume și creată pentru orele de limba engleză. Fiecare lecție se bazează pe un extras din carte pentru analiză, evaluare critică și discuție. MyBnk²⁴ și-a început activitatea în 2007, când doar 10% dintre adulții din Marea Britanie primiseră o formă de educație financiară. Iar din 2011 s-au alăturat altor organizații în demersul de a introduce educația financiară în curriculumul național. MyBnk folosește studii de caz din viața reală, jocuri, videoclipuri, referiri la cultura populară pentru a explica despre bani, adresându-se atât copiilor (de la vârsta de 5 ani, până la 25 ani), cât și adulților, prin programele care pot fi livrate atât față în față, cât și online. Money and Pension Service²⁵ reprezintă un organism independent al Guvernului Mari Britanii care lucrează cu stakeholderii din diferite sectoare pentru îmbunătățirea educației financiare în școli, acasă, în comunitate. În școli, facilitează accesul la instrumente de predare, finanțează programe de educație financiară și derulează cercetări privind nevoile de educație financiară ale copiilor și tinerilor. Anual se organizează Talk Money Week, o săptămână dedicată educației financiare și promovării discuțiilor deschise despre finanțe, inclusiv în mediul educațional.

În 2020 a fost lansată Strategia pentru Bunăstare Financiară²⁶ cuprinzând 5 priorități, fiecare cu câte un obiectiv național, dintre care „Financial Foundations” are ca obiectiv ca încă 2 milioane de copii și tineri să primească educație financiară semnificativă până în 2030. Printre schimbările urmărite în cadrul acestei priorități se numără creșterea numărului de profesori care predau educație financiară și a școlilor în care se predă aceasta.

Olanda

Educația pentru nivelul primar (vârstele 4-12 ani) vizează 53 de obiective de bază, două dintre acestea incluzând banii ca subtemă. În școala primară, banii sunt priviți ca un mijloc de a învăța aritmetică, nu pentru

²² <https://www.young-enterprise.org.uk/>

²³ <https://www.bankofengland.co.uk/education/education-resources>

²⁴ <https://www.mybnk.org/>

²⁵ <https://maps.org.uk/en/work-with-us/financial-education-in-schools>

²⁶ <https://www.financialcapability.gov.au/sites/www.financialcapability.gov.au/files/2022-01/uk-strategy-for-financial-wellbeing-2020-to-2030.pdf>

dezvoltarea aptitudinilor financiare. Pe măsură ce elevii trec în clasele superioare sunt prezentate informații privind resursele limitate (ex. timpul, banii) și conștientizarea financiară crește.²⁷

În învățământul secundar, partea de bază a curriculumului pentru clasele a VII-a, a VIII-a și a IX-a este destinată tuturor elevilor și vizează 58 de obiective fundamentale formulate la nivel global a căror elaborare concretă în materii, proiecte, domenii de învățare revine ulterior fiecărei școli în parte. Economia este inclusă în programa școlară fie ca materie separată, fie ca parte a studiilor sociale, dar reprezintă o componentă obligatorie a curriculumului pentru toți elevii claselor a VII-a, a VIII-a și a IX-a. Cu toate că economia este obligatorie, educația financiară nu este neapărat o parte a acesteia. Atunci când este inclusă în programă, este predată cel mai frecvent de profesorii de economie sau științe sociale, iar conținutul este preponderent teoretic, acordând atenție limitată subiectelor precum gestionarea bugetului și achiziționarea de bunuri și servicii (Amagir et. al, 2020).

Mai multe organizații promovează integrarea educației financiare în programa școlară pentru învățământul primar și secundar, dintre care amintim Nibud²⁸ (National Institute for Family Finance Information) și MoneyWise. Nibud este o fundație independentă care sprijină atât profesorii, punându-le la dispoziție resurse educaționale, cât și părinții, prin intermediul unui Ghid de parenting financiar care cuprinde recomandări adaptate vârstei copiilor. Platforma Money Wise²⁹ a fost lansată de Ministerul de Finanțe pentru a îmbunătăți starea financiară a cetățenilor olandezi și are la bază colaborarea guvernului cu reprezentanți din domeniul serviciilor financiare, ai organizațiilor neguvernamentale și mediului academic. Unul dintre proiectele Money Wise, Săptămâna Națională a Banilor a fost lansată în 2010 cu scopul de a introduce educația financiară în școlile primare și a învăța copiii într-un mod distractiv (lecții cu invitați, ateliere de educație financiară, concursuri) cum să gestioneze banii într-un mod responsabil. The Nederlandsche Bank³⁰ a dezvoltat propriile programe de predare pentru învățământul secundar și superior și oferă materiale pentru utilizare în școlile primare în parteneriat cu platforma Money Wise. O altă inițiativă în domeniu este cea a platformei Wikiwijs³¹, un serviciu public, subvenționat de Ministerul Educației, Culturii și Științei, care este disponibil gratuit. Platforma a luat naștere în 2009 cu scopul de a stimula și facilita utilizarea materialelor deschise de învățare în educație și conține inclusiv lecții dedicate educației financiare, cu materiale video, exerciții și teme, teste de verificare a cunoștințelor. Pe platformă este disponibil și un joc (Help! Geld) dedicat copiilor de școală primară pentru a învăța despre bani într-un mod distractiv, care poate fi instalat pe dispozitivele cu sistem de operare sistem de operare iOS, și realizat la inițiativa Asociației Bancare Olandeze.

Banca pentru sala de clasă³² (Bank voor de klas) este o inițiativă a Asociației Bancare Olandeze (Nederlandse Vereniging van Banken) lansată în 2010, împreună cu 19 bănci, cu scopul de a învăța copiii să utilizeze banii responsabil astfel încât să fie pregătiți pentru independența financiară odată cu atingerea vârstei de 18 ani. Profesorii au la dispoziție o platformă online cu materiale educaționale pentru nivelul primar, secundar,

²⁷ <http://eufin.org/docs/Financial-education-in-the-Netherlands.pdf>

²⁸ <https://www.nibud.nl/>

²⁹ <https://www.wijzeringeldzaken.nl/>

³⁰ <https://www.dnb.nl/en/inclusive-society/financial-education/>

³¹ <https://www.wikiwijs.nl/>

³² <https://bankvoordeklas.nl/>

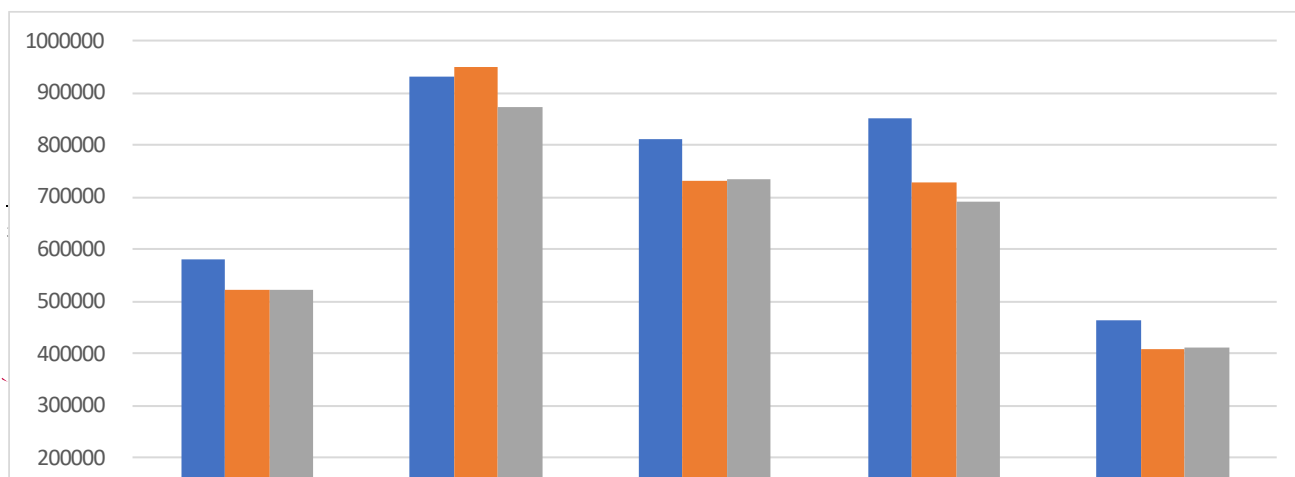
Învățământul vocațional (planuri de lecții, prezentări pentru la clasă, lecții interactive disponibile online, postere, jocuri) pe care le pot utiliza pentru predarea educației financiare. Totodată, angajații băncilor predau în fiecare an educație financiară în școli, în calitate de invitați și utilizează un joc educațional (realizat distinct pentru ciclul primar și cel secundar), constând în 5 clipuri video cu câte 10 întrebări pe diferite subiecte financiare. Jocul este proiectat pe tabla digitală în timpul orei, copiii îl joacă împărțiți pe echipe și, participând la acest joc, clasa este automat înscrisă într-o competiție națională. Invitații au furnizat lecții de educație financiară pentru peste 1 milion de copii. Iar conform studiilor realizate de organizatori, lecțiile cu invitați nu au doar efecte pozitive demonstrabile asupra abilităților copiilor, aceștia obținând scoruri mai mari la evaluări după participarea la aceste lecții, dar determină copiii să discute și acasă, cu părinții despre gestionarea banilor³³.

Rezultate de cercetare

Educația financiară în rândul populației

În strânsă legătură cu evoluția natalității, dar și pe fondul migrației externe, efectivele totale ale populației școlare s-au redus constant în ultimii ani. Astfel, între 2007 și 2012 numărul total al elevilor înscriși în ciclul primar s-a redus cu peste 50 de mii de persoane, în ciclul gimnazial scăderea a fost de aproape 80 de mii de elevi, în timp ce în cazul învățământului secundar superior (liceal și profesional) s-a înregistrat un regres și mai pronunțat, de peste 150 de mii de elevi. În contextul în care premisele de evoluție ale principalilor indicatori demografici indică o continuare a tendințelor actuale, este de așteptat ca procesul de reducere a efectivelor populației școlare să continue și în anii următori, fapt care ridică o serie de provocări pentru actuala arhitectură a sistemului educațional și impune regândirea și ajustarea modului de furnizare a serviciilor educaționale pe ansamblu.

Figura 1. Evoluția populației școlare 2007 – 2022

Sursa: INS, TEMPO, SCL103A

Dincolo de dimensiunea demografică, analizele sistemului educațional arată acutizarea unor probleme structurale ale învățământului românesc, care generează disfuncționalități și dezechilibre menite să afecteze evoluția societății în ansamblul ei. Vorbim în special despre două dimensiuni: performanțele sistemului educațional și accesul la servicii educaționale. În primul caz, rezultatele testelor PISA³⁴, care plasează România pe ultima poziție în UE la matematică și pe penultima la citire și știință, și datele care indică faptul că peste 40% dintre elevii români sunt analfabeți funcțional sunt elocvente în acest sens³⁵. Datele PISA 2018 arată că 53% dintre elevii români au atins nivelul 2 sau mai mare la matematică (comparativ cu media OECD de 76%), ceea ce înseamnă că pot interpreta și recunoaște, fără instrucțiuni directe, modul în care o situație (simplă) poate fi reprezentată matematic (de ex. compararea distanței pe două rute alternative sau, relevantă în cadrul educației financiare, conversia prețurilor într-o monedă diferită). Trebuie menționat că performanța medie la matematică în 2018 a fost semnificativ mai mică decât în 2015 (OECD, 2019). De cealaltă parte, se impune susținerea participării școlare pentru elevii care provin din medii defavorizate, care, de multe ori, ajung fie să abandoneze școala, fie să înregistreze parcursuri educaționale deficitare. La nivel general, nivelurile cele mai reduse ale participării școlare³⁶ se înregistrează în cazul învățământului preșcolar (rata brută de cuprindere școlară – 85%) și al celui secundar de ciclul 2 (84%), pe fondul unor factori ce țin de context familial și situație socio-economică.

---

³⁴ <https://www.oecd.org/pisa/>

³⁵ <https://www.edupedu.ro/analfabetismul-funcțional-din-romania-depaseste-50-si-aceasta-nu-este-cea-mai-mare-problema-a-sistemului-educational-din-romania-cercetatorul-dacian-dolean/>

³⁶ Ministerul Educației (2022). Raport privind starea învățământului preuniversitar din România 2021-2022. <https://www.edupedu.ro/analfabetismul-funcțional-din-romania-depaseste-50-si-aceasta-nu-este-cea-mai-mare-problema-a-sistemului-educational-din-romania-cercetatorul-dacian-dolean/>

Deficiențele în cunoașterea și operarea cu noțiuni și instrumente financiare generează diverse situații de risc și vulnerabilitate atât la nivel individual, cât și la nivel de societate. La nivel micro, necunoașterea și neînțelegerea instrumentelor financiare de către individ conduce la utilizarea eronată a acestora, la probleme în gestionarea propriilor resurse și dificultăți în asigurarea bunăstării (la nivel individual sau familial). La nivel de colectivitate, deficiențele în domeniul educației financiare se transpun în obstacole majore ale proceselor de dezvoltare și dinamizare a vieții economice. Lipsa cunoștințelor în domeniul educației financiare la nivelul populației determină reducerea șanselor de dezvoltare a inițiativelor antreprenoriale de succes (Hammer și Siegfried, 2023; Nițoi, Clichici, Zeldea, Pochea și Ciocârlan, 2022). Totodată, ponderile ridicate ale populației cu abilități reduse în domeniul financiar pot determina probleme sociale date de ineficiență în valorificarea oportunităților sau adaptabilitate redusă la situații de criză și ajustare a coordonatelor vieții economice.

România înregistrează grave probleme în ceea ce privește cunoștințele și competențele în domeniul educației financiare, atât dacă ne referim la populația generală, cât și la elevi și studenți. Vorbim, astfel, de două paliere majore în analiza situației privind gradul de alfabetizare financiară a populației. Pe de-o parte, vorbim despre nivelul redus de alfabetizare financiară a populației generale, iar pe de altă parte ne referim la situația specifică reprezentată de includerea educației financiare în oferta sistemului de educație.

Deficiențele în cunoașterea și operarea cu noțiuni și instrumente financiare se mențin la cote ridicate chiar dacă în ultimii ani au fost înregistrate unele progrese atât la nivelul sistemului educațional, cât și a programelor de informare destinate populației generale. La nivelul învățământului preuniversitar, educația financiară a fost introdusă ca disciplină opțională, iar suplimentar o serie de elemente specifice au fost incluse în programele unor discipline de trunchi comun sau de specialitate.

Studiile realizate în ultimii ani plasează România pe ultima poziție între statele membre ale UE în ceea ce privește ponderea populației adulte ce deține cunoștințe în domeniul financiar (European Commission, 2023). Mai mult decât atât, unele studii arată că nivelul general de cunoștințe al populației adulte din România este mai apropiat de profilul unor state slab dezvoltate economic din Asia sau Africa decât de media statelor UE (Nițoi, Clichici, Zeldea, Pochea și Ciocârlan, 2022).

Unul dintre primele studii în domeniul educației financiare derulat în România, Financial Literacy Survey, derulat de către Institutul de Economie Mondială în anul 2010, a arătat, pe lângă slaba cunoaștere și utilizare a instrumentelor financiare, și nevoia de responsabilizare a cetățitorilor în ceea ce privește administrarea propriilor resurse (Institutul de Economie Mondială, 2010). Studiul a subliniat legătura puternică dintre venituri și capacitatea de administrare a banilor, arătând că există o puternică asociere între resurse și cunoștințele în domeniul educației financiare. Astfel, analabetismul financiar este asociat cu standard redus de viață și cu subdezvoltare la nivel local (Institutul de Economie Mondială, 2010).

Un alt studiu, realizat din 2011 de către Asociația Română a Băncilor a evidențiat faptul că produsele bancare erau puțin cunoscute de către populație și că, în situația în care persoanele intenționează să apeleze la un credit, jumătate dintre cei interesați aleg în mod arbitrar instituția financiară la care vor apela, fără măcar a

realiza o minimă prospectare a pieței în căutarea ofertei celei mai avantajoase (Asociația Română a Băncilor, 2011).

Rezultatele studiului Standard & Poor's (Klapper, Lusardi și van Oudheusden, 2015) plasau România pe ultimul loc în UE din punct de vedere al procentului din populația adultă care deține competențe solide de educație financiară. Numai 22% dintre cetățenii români aveau astfel de competențe în 2014, sensibil mai puțin comparativ cu situațiile înregistrate în statele foste comuniste (35% în Bulgaria, 42% în Polonia sau 54% în Ungaria).

O cercetare realizată în anul 2022 pe un eșantion reprezentativ pentru populația adultă din România concluzionează că maxim 10% din populația României poate fi considerată alfabetizată din punct de vedere financiar și că nivelul de cunoaștere în acest domeniu este determinat de o serie de factori socio-demografici, între care cei mai importanți sunt veniturile, educația și vârsta (Nițoi, Clichici, Zeldea, Pochea și Ciocârlan, 2022). Concluziile studiului subliniază necesitatea accelerării implementării de politici publice destinate creșterii gradului de alfabetizare financiară, precum și nevoia de armonizare a acestor măsuri la specificul diferitelor categorii socio-economice cărora le sunt adresate.

Cel mai recent studiu privind educația financiară, Gradul de alfabetizare financiară în rândul populației adulte, urbanizate, din România, realizat BrandBerry și susținut BCR, în perioada mai – iunie 2023, pe un eșantion reprezentativ de 1143 de subiecți (dintr-un total de 2872 de respondenți investigați) subliniază că nivelul de educație reprezintă cel mai puternic factor determinant al incluziunii financiare. Persoanele cu nivel ridicat de educație dețin cunoștințe și abilități ridicate în ceea ce privește utilizarea instrumentelor financiare, în timp ce persoanele cu deficit de educație formală se dovedesc a fi mai predispuse la a lua decizii financiare riscante, care ajung să le influențeze negativ standardul de viață. Un procent de 76% dintre participanții la studiu s-au declarat puțin sau deloc optimiști când se gândesc la viitor din punct de vedere al aspectelor ce țin de sfera financiară. Majoritatea celor investigați s-au declarat nesiguri sau foarte nesiguri referitor la posibilitatea a de identifica în mod optim riscurile pe care le presupun eventualele investiții și în capacitatea de a calcula corect costurile asociate creditelor. Per ansamblu, rezultatele studiului indică, asemenea cercetărilor anterioare, un nivel general foarte redus al cunoașterii și înțelegerii conceptelor și termenilor financiari în rândul populației. Totuși, cei mai mulți dintre subiecții investigați se declară interesați să afle mai multe informații despre bănci și instrumente financiare, fapt care reprezintă o premisă importantă pentru îmbunătățirea în viitor a situației generale.

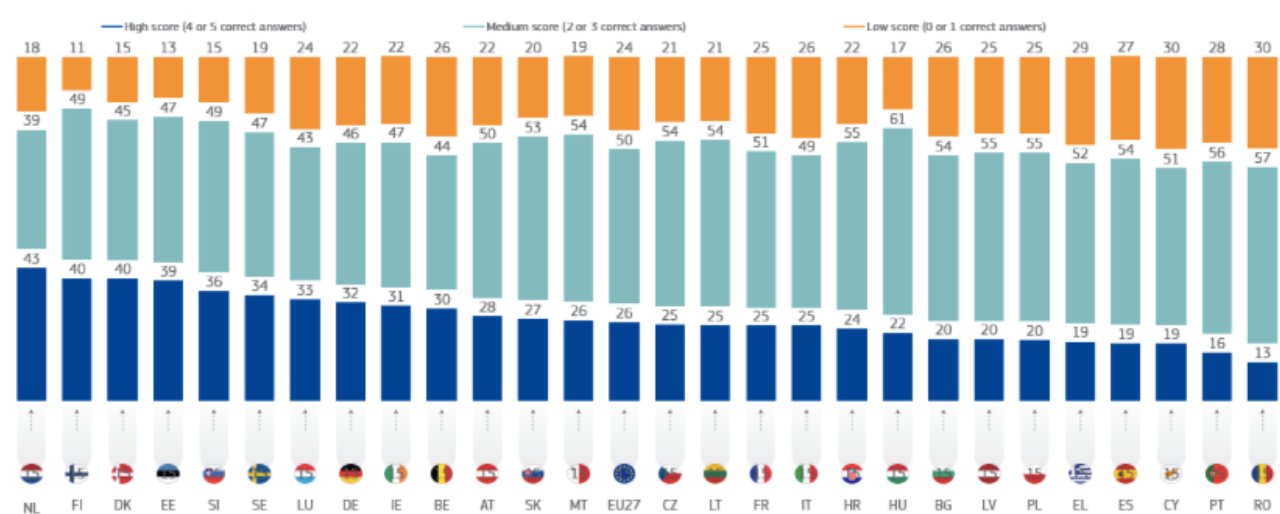
Un studiu comparativ derulat anul acesta la nivelul statelor membre UE (Eurobarometrul 525), confirmă problemele acute în ceea ce privește dobândirea de cunoștințe și competențe la nivelul populației în domeniul financiar și subliniază decalajul major înregistrat între măsurarea obiectivă a nivelului de cunoaștere în domeniul financiar și autoevaluarea de către populație a competențelor în acest domeniu. Raportul de cercetare la care facem referire (European Commission, 2023) prezintă date comparative grupate pe trei categorii de indicatori: a) autopercepția populației cu privire la cunoștințele în domeniul educației financiare; b) nivelul obiectiv al cunoștințelor în domeniu, calculat prin însumarea numărului de răspunsuri corecte

obținute la cinci întrebări specifice; c) evaluarea comportamentelor financiare ale populației (pe baza acordului/dezacordului exprimat pentru trei întrebări specifice).

Figura 2. Scorul de educație financiară în statele membre UE

Sursa: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2953>

Datele de sondaj arată că, deși nivelul general al cunoașterii în domeniul financiar în România este extrem de modest, la nivel auto perceptiv, cetățenii au tendința de a se considera mult mai bine informați decât conașionalii lor (European Commission, 2023). Peste jumătate dintre români consideră că nivelul propriu de cunoștințe în domeniul financiar este superior comparativ cu cel al conașionalilor, procent care plasează România pe prima poziție în UE. Evaluări favorabile se înregistrează și pe dimensiunea auto percepției cu privire la o serie de comportamente financiare. Totuși, dacă depășim cadrul autoevaluărilor și ne uităm la datele referitoare la informațiile și abilitățile efective în domeniul financiar pe care populația din România le deține, situația este diametral opusă. Ponderea populației care deține cunoștințe ridicate în domeniul financiar (măsurată ca procent al respondenților care au indicat minim 4 răspunsuri corecte la cele 5 întrebări prin care a fost testată această dimensiune) este cea mai redusă dintre întreaga Uniune Europeană. Doar 13% dintre români sunt incluși în categoria celor cu scoruri ridicate în ceea ce privește cunoștințele financiare, în timp ce atî 57% dintre respondenți dețin competențe de nivel mediu, iar 30% sunt persoane cu nivel minim al cunoștințelor și abilităților de acest tip. Aceștia din urmă, cei 30% dintre respondenți care au oferit maxim un răspuns corect din cele cinci posibile, se confruntă cu ceea ce în literatura de specialitate regăsim sub denumirea de analfabetism financiar.

Sintetizând cele prezentate mai sus, concluziile Eurobarometrului 525 pot fi schematizate astfel: România este țara membră a UE cu ponderea cea mai redusă a populației ce deține informații și competențe în domeniul financiar (13%) și, totodată, țara cu procentul cel mai ridicat al cetățenilor ce pot fi considerați analfabeți din punct de vedere financiar (30%). Totuși în ciuda acestei situații de fapt, procentul populației care consideră că au un nivel general al cunoștințelor financiare mai ridicat decât al semenilor este în România la cel mai ridicat nivel din întreaga Uniune Europeană (51%).

Tabelul 3. Sinteza a datelor EB 525 privind situația educației financiare în România.

Dimensiuni	Poziția României în UE	Categorie	Procent
Autopercepția cunoștințelor în domeniul financiar comparativ cu ceilalți cetățeni	1	Cunoștințe de nivel ridicat (autoevaluare)	51%
		Cunoștințe de nivel mediu (autoevaluare)	41%
		Cunoștințe de nivel redus (autoevaluare)	8%
Cunoștințe în domeniul financiar	26	Scor ridicat (min. 4 răspunsuri corecte din 5 posibile)	13%
		Scor mediu (2-3 răspunsuri corecte din 5 posibile)	57%
		Scor redus (maxim 1 răspuns corect din 5 posibile)	30%
Comportamente financiare	1	Scor ridicat (acord toate cele trei enunțuri)	82%
		Scor mediu (acord față de două din cele trei enunțuri)	14%
		Scor redus (acord cu maxi un enunț din cele trei)	4%

Sursa: Sinteza pe baza Flash Eurobarometre 525, European Commission, 2023

Interviurile confirmă nivelul redus de cunoștințe financiare atât în rândul populației adulte, cât și al copiilor și tinerilor, dar semnalează un interes în creștere pentru domeniu. Cunoștințele scăzute ale copiilor, cel mai vizibile prin rezultatele la testele PISA, sunt cele care au stat la baza inițiativelor în domeniu ale diferitelor organizații din domeniul educațional.

„Cred că e unul foarte scăzut [nivelul de cunoștințe financiare al populației], începând de la adulți, din păcate, pentru că nu am avut... vorbesc strict despre generația mea. Eu sunt născută în '81 și nu am avut parte de educație financiară în școli, părinții la rândul lor n-au avut nici ei ca să poată să dea mai departe. Deci, în general, cred că nivelul este unul foarte scăzut, asta poate să zică și economia și creditele pe care le semnăm fără să le citim. Revenind la școli, cred că este o nevoie mare de educație financiară începând de la clasele mici. Adică chiar de la grădiniță, măcar să știe valoarea, ce poți face cu banii, ce înseamnă ei, cum se câștigă.” (reprezentant ONG)

„Cred că educația financiară sau când vorbim despre bani aducem o contextualizare. Până la urmă sunt foarte puține aspecte din viața oricărui dintre noi care nu au și o componentă financiară. Și atunci poți să vezi lucrurile sau îi ajuți pe elevi să vadă lucrurile și din perspectiva aceasta. Mi-ar fi plăcut foarte mult să știu conceptul de cost de oportunitate de la vârsta la care îl învață copiii acum. Generațiile de acum mi se par mult mai pragmatice în alegerea sau în proiectarea viitorului lor față de modul în care am făcut-o eu, de exemplu, n-aș vorbi despre toată generația.”
(reprezentant ONG)

Deprinderile de viață independentă le includ pe cele de viață zilnică, de gestiune a locuinței și folosire a resurselor comunitare, de management al banilor, de îngrijire personală și sănătate, de dezvoltare socială și de integrare profesională. Deprinderile de management al banilor urmăresc ca indivizii să poată lua decizii financiare înțelepte și includ noțiuni despre bani, economii, venituri și impozite, operațiuni bancare, obținerea de credite, plan de venituri și cheltuieli (buget personal), abilități de consumator. Educația financiară contribuie la formarea deprinderilor de viață independentă ale copiilor și tinerilor ajutându-i să ia decizii legate de costul acțiunilor lor prezente și viitoare, să își administreze un buget de cheltuieli, să cumpere produse și servicii și să înțeleagă dacă au nevoie de acestea. Toate acestea îi ajută pe copii și tineri să devină independenți și să se poată descurca în diverse situații de viață.

Proiectul pilot LifeLab i-a ajutat pe elevii să înceapă gestionarea corectă/sănătoasă a finanțelor personale prin înțelegerea regulilor de bază ale unei administrări corecte a finanțelor. Dezvoltarea abilităților de organizare în echipă a unui eveniment de strângere de fonduri (în cadrul târgurilor școlare), înțelegerea valorii banilor/ bunurilor/ serviciilor, gestionarea mai atentă a finanțelor și economisirea sunt competențele cel mai des menționate de către elevii participanți.

„Învățăm cum să economisim ca să ne cumpărăm bunuri de care avem nevoie.” (elev, cls. a IV-a, respondent în cadrul studiului Cult Market Research, 2023)

„Chiar dacă știam de la părinți că trebuie să avem grijă cum gestionăm banii, acum ne e mai clar.” (elev, cls. a XI-a, respondent în cadrul studiului Cult Market Research, 2023)

„La sfârșitul acestui proiect, [elevii] au învățat să aprecieze corect banii, ce înseamnă economisire. I-am responsabilizat.” (Prof religie, LifeLab, respondent în cadrul studiului Cult Market Research, 2023)

Educația financiară în instituțiile de învățământ

Competențele în sistemul de educație, înțelese ca ansambluri de cunoștințe, abilități și atitudini în anumite domenii, ghidează obiectivele educaționale și definesc conținutul actului educațional. Competențele sunt ierarhizate pe trei niveluri de organizare: competențe cheie (transversale, dezvoltate pe întreaga perioadă a

școlarizării), competențe generale (specifice unui domeniu, se dezvoltă pe întreaga perioadă de studiere a unei discipline) și competențe specifice (specifice unei discipline, se dezvoltă pe parcursul unui an școlar).

Prin Legea nr. 273/ 2021 pentru modificarea Legii educației naționale nr. 1/2011³⁷ educația financiară a fost introdusă, alături de cea juridică, pe lista celor opt competențe ce orientează sistemul educațional românesc. La articolul 68, alineatul 1, litera f a Legii Educației se aduce o completare vechii competențe antreprenoriale prin extinderea conținutului acesteia către domeniile educație financiară și educație juridică, fiind astfel introdusă pe lista competențelor cheie competențele antreprenoriale, financiare și juridice. Această decizie deschide calea ajustării curriculumului național prin considerarea educației financiare ca pilon central în actul educațional și includerea noțiunilor specifice în programele disciplinelor deja existente sau, după caz, dezvoltarea de noi discipline. În Legea 198/2023 a învățământului preuniversitar se revine însă la competența antreprenorială doar.

În momentul de față, tematica educației financiare se regăsește în curriculum-ul mai multor discipline obligatorii precum: Educație socială – Educație economico-financiară (clasa a VIII-a), Educație antreprenorială (clasa a X-a), Economie (clasa a XI-a) și Matematică. Complementar, educația financiară a fost introdusă pe lista disciplinelor opționale în 2010 și 2013 pentru toate cele trei niveluri de învățământul preuniversitar³⁸. Suplimentar, pentru fiecare dintre nivelurile de pregătire preuniversitară, educația financiară este oferită ca materie opțională. Din păcate, nu există date disponibile agregate la nivel național pe baza cărora să putem determina numărul elevilor, pe cicluri de pregătire, care au optat pentru această disciplină sau să estimăm diferențele înregistrate între diferite regiuni sau tipuri de unități școlare. În lipsa acestor informații, este imposibil de cuantificat nivelul de acoperire pe care educația financiară, ca disciplină opțională, îl atinge în rândul populației de elevi.

Tabelul 4. Conținut referitor la educație financiară în cadrul disciplinelor de trunchi comun

Nivel	An de studiu	Materie	Conținut (selecție):
Învățământ primar	Clasa a I-a și a II-a	Matematică	Recunoașterea bancnotelor, negocierea unor schimburi de obiecte, calculul costurilor unor obiecte, diverse jocuri și exerciții ce implică utilizarea banilor
	Clasa a III-a	Matematică	Identificarea și compararea valorilor monetare; diverse exerciții și probleme ce implică utilizarea banilor

³⁷<https://lege5.ro/Gratuit/he3dmojya3g/legea-nr-273-2021-pentru-modificarea-legii-educatiei-nationale-nr-1-2011>

³⁸ OMEN nr. 4887/26.08.2013 (învățământul primar), OMECTS nr. 5817/2010 (învățământ gimnazial și învățământ liceal)

	Clasa a IV-a	Matematică	Compararea unor sume de bani formate din diverse bancnote și monede; diverse jocuri și exerciții ce implică recursul la bani; realizarea unor calcule folosind unități de măsură monetare
	Clasa a V-a	Consiliere și dezvoltare personală	Dezbateri privind diverse aspecte corelate găsirii unui loc de muncă și administrării resurselor
Învățământ gimnazial	Clasa a VI-a	Matematică	Diverse exerciții referitoare la cheltuieli, costuri, economisire, prețuri
	Clasa a VIII-a	Educație socială	Prezentări și dezbateri privind o serie de teme precum: rolul banilor, bugete de venituri și cheltuieli, relația cu instituțiile bancare, antreprenoriat
	Clasa a X-a	Matematică	Aplicații referitoare la elemente de calcul financiar (dobânzi, TVA, costuri, profit, investiții, randament, etc)
Învățământ liceal	Clasa a X-a	Educație antreprenorială	Despre antreprenoriat, managementul resurselor, realizarea și inițierea unui plan de afaceri, riscuri în activități antreprenoriale
	Clasa a XI-a	Economie	Prezentări și dezbateri pe teme de interes (piața, consumatori, cerere și ofertă, nevoi și resurse, costuri, riscuri, etc)

Sursa datelor: Centrul Național de Evaluare și Politici în Educație

Legea învățământului preuniversitar (198/2023) prevede la art. 88, pct. 10 că „Planurile-cadru de învățământ și programele școlare pentru disciplinele de studiu și modulele de pregătire obligatorii din învățământul preuniversitar au în vedere, în mod obligatoriu, includerea următoarelor teme: educație pentru mediu și schimbări climatice, educație pentru sănătate, noțiuni pentru acordarea primului ajutor, educație financiară, educație juridică, educație antreprenorială, educație tehnologică, educație rutieră, educație civică, istorie și civilizație locală, educație interculturală, educație pentru cetățenie democratică, egalitate de șanse, etică, gândire critică, oratorie și dezvoltare personală, educație pentru cetățenie europeană, securitate cibernetică, educație pentru alimentație sănătoasă”. Astfel, educația financiară trebuie să fie introdusă ca una dintre temele planurilor cadru de învățământ și programelor școlare pentru disciplinele de studiu și modulele de pregătire obligatorii din învățământul preuniversitar.

Potrivit specialiștilor intervievați, în prezent coexistă mai multe modalități de predare a educației financiare: ca disciplină opțională /curriculum la decizia școlii/ curriculum în dezvoltare locală; în cadrul orelor de dirigenție sau consiliere sau al altor discipline sau în cadrul programului Școala Altfel. Abordarea educației financiare în școală variază de la predarea acesteia în cadrul materiilor considerate conexe, precum matematică sau economie, până la predarea acesteia interdisciplinar, prin introducerea elementelor de educație financiară în materii dintre cele mai variate: de la limba română, limbi străine, până la religie.

„Câte puțin din toate. Adică sunt și profesori care au oră separată în orar, acel Curriculum la decizia școlii, de exemplu, pe care sau în cadrul căruia folosesc materiale JA. Sunt foarte mulți, și cred că cei mai mulți, utilizează materialele și exercițiile din JA în completare a ceea ce au de predat prin materia respectivă sau mai există forma în care lucrează extra curricular, periodic alocă o oră în care fac activități JA. (..) Pentru că altfel credem că am limita foarte mult posibilitatea și de lucru a profesorilor.”(reprezentant ONG)

„Și apropo de cursul acesta de profesori pe care îl organizăm, unul dintre elementele de portofoliu pe care ei trebuie să le prezinte în evaluarea finală este un proiect de lecție gândit chiar interdisciplinar, disciplina lor plus educație financiară. Și e chiar spectaculos să vezi cum profesori care predau în mod obișnuit religie au găsit paralele între diferite pilde de acolo și discuții despre importanța banilor și a gestionării responsabile a acestora, nu mai vorbim de limba română, acolo unde nuvela Popa Tanda sau nuvela Vizită sunt abordate în contextul acesta, cu integrarea elementelor financiare. Dar am văzut o grămadă de abordări pe aceeași temă și cred că a fost un element care a contribuit și la creativitatea la, să spunem, a gândi și mai departe lecția”
(reprezentant ONG)

„La liceu aș putea spune că poate se conturează mai mult o predilecție către profesorii care predau Științe Economice sau științe sociale, dar la gimnaziu sunt cam... cred că acoperim toate disciplinele prin profesorii care participă.” (reprezentant ONG)

Totodată, sunt situații în care profesorii aleg să predea atât educație financiară, cât și educație antreprenorială, dar modul de implementare diferă, fiind la latitudinea cadrelor didactice, în funcție de timpul disponibil. Spre exemplu, unii dintre profesorii înscriși la programele Junior Achievement predau pe rând cele două discipline, în ani diferiți, alții predau la aceeași clasă ambele discipline.

„Sunt diverse combinații. Sunt profesori care sunt diriginți la clase de liceu și aleg în fiecare an să lucreze câte un tip de program: lucrează într-un an educație financiară, apoi se mută pe orientare profesională sau pe antreprenoriat sau mai aleg orice (...) Sunt și alții, și aici cred că este mai mult cazul profesorilor de discipline economice sau socio umane care aleg să lucreze la aceeași clasă ambele tipuri de programe. Aici e în funcție de timpul pe care estimează fiecare profesor că îl are.”
(reprezentant ONG)

Materialele didactice utilizate pentru predarea educației financiare sunt adaptate vârstei elevilor, iar competențele a căror dezvoltare este urmărită în cadrul orelor de educație financiară diferă, firește, de la ciclul primar, la cel gimnazial și liceal.

“La nivel primar este mult accentuată componenta aceasta de economisire. Spre gimnaziu, să spunem, accentul se mută mai mult spre relația dintre educație, cât de mult mergem în direcția aceasta, cât în traseul tău educațional, și cum influențează traseul educațional standardul de viață mai târziu și calitatea veniturilor. (...) Și la liceu există, și în continuare păstrăm, și elementele acestea de gestionare a bugetului, pentru că nu toți... adică e posibil ca mulți dintre elevi să aibă contact prima dată cu educația financiară în liceu. (...) dar ce aducem în plus la liceu este o discuție și despre serviciile financiare moderne, în toate modalitățile acestea de plată care au evoluat odată cu tehnologia plus elementele sau serviciile care te ajută să economisești sau să obții bani din investiții. Este un subiect la mare modă, de interes pentru elevi, acesta al investițiilor.”
(reprezentant ONG)

Provocări în implementarea educației financiare

Interesul pentru educație financiară este descris de respondenți ca fiind în creștere, atât în rândul copiilor, cât și al cadrelor didactice. Dacă la început acestea din urmă au fost mai reticente, pe măsură ce au luat contact cu domeniul, au participat la formări pe teme de educație financiară, au văzut rezultatele lecțiilor de educație financiară și impactul acestora asupra copiilor, conștientizarea importanței educației financiare a crescut, mergând de la scepticism la situații în care profesorii solicită astfel de intervenții la clasele la care predau sau se înscriu în programe de predare a educației financiare.

„Acum câțiva ani era îmi era foarte greu să le explic profesorilor care-i scopul și să-i fac să înțeleagă că nu este o inspecție, nu este o oră deschisă pe care trebuie să o țină ei, dimpotrivă este o modalitate de a completa informațiile pe care ei le au de la o persoană avizată. Lucrul ăsta nu se mai întâmplă acum, dimpotrivă, s-a întors cumva roata și solicită ei. Cu siguranță contextul e altul și facilitățile pe care le au din partea Ministerului Educației sunt altele, ba chiar există acum de cred că de 3 ani sau 2-3 ani există Ziua Educației Financiare, în care profesorii sunt încurajați să organizeze activități în direcția aceasta, există Global Money Week la care, la fel, profesorii sunt foarte receptivi. E cu totul alt context.” (reprezentant ONG)

Deși nu există un consens în ceea ce privește oportunitatea includerii educației financiare ca disciplină obligatorie, parte a trunchiului comun, cei mai mulți dintre specialiștii intervievați consideră că o astfel de măsură este greu de implementat din mai multe motive. Un prim obstacol în această direcție este reprezentat

faptul că curriculumul școlar este deja destul de încărcat, iar introducerea unei noi discipline trebuie însoțită de reducerea numărului de ore alocate celor deja existente.

„Cine dintre părinți credeți că ar fi de acord să se reducă, spre exemplu, numărul de ore pentru matematică pentru a fi introdusă educația financiară? Dacă îi întrebăm pe părinți, aceștia ar alege, în mod clar păstrarea numărului de ore alocate pentru matematică” (reprezentant instituție publică).

În același timp, procesul de învățare trebuie să ducă la formarea de competențe-cheie și specifice, iar această abordare ar trebui să ghideze activitatea cadrelor didactice în special și nu focusul pe programa școlară care este un instrument, nu un scop în sine. Schimbarea de abordare de la conținut la competențe a avut loc în cadrul legislativ, dar ea nu a fost încă operaționalizată suficient la toate palierele și în toate instrumentele dezvoltate (programă școlară, planuri-cadru etc) sau în cadrul examenelor naționale. Această abordare bazată pe competențe este o schimbare majoră în sistemul de învățământ care încă nu a fost înțeleasă suficient pentru a putea fi integrată la nivelul procesului de predare. Această lipsă de înțelegere și implementare a abordării procesului de învățare ca instrument al formării de competențe are efecte negative asupra predării elementelor de educație financiară în școli. În acest moment focusul este pe programa școlară, care este încărcată, și pe acoperirea tuturor conținuturilor de învățare cuprinse în cadrul acesteia, fără a se urmări neapărat competențele. Cadrele didactice trebuie să aibă în vedere ca prin activitățile de învățare realizate să contribuie la formarea competențelor și atributelor prioritare (vezi proiect Profil absolvent³⁹) ale elevilor. Astfel, ele au libertatea de a preda un anumit conținut de învățare astfel încât să vizeze formarea și altor competențe, nu doar a celor specifice.

„Cadrele didactice au libertatea să predea cum vor un anumit conținut. Focusul trebuie să fie pe ce competențe se formează și nu neapărat cum. Abordarea educației la nivel național vizează formarea de competențe și la nivelul activităților de învățare cadrele didactice au libertatea de a utiliza metode și instrumente diferite. Trebuie să fie o abordare și trans și inter disciplinară și să avem și elemente de educație financiară, juridică, nutrițională, de sănătate etc.” (reprezentant instituție publică).

O altă barieră este reprezentată de lipsa personalului didactic specializat, care să poată preda în condiții optime educația financiară. Chiar dacă în ultimii ani au fost organizate mai multe programe de formare în domeniul educației financiare destinate cadrelor didactice, la nivel general continuă să persiste problema insuficienței competențelor financiare în rândul acestora. Dacă pentru materia destinată elevilor din ciclurile

---

³⁹ Profilul de formare al absolventului, proiect în dezbatere publică,
https://www.edu.ro/sites/default/files/Anexa_Proiect_Profil_absolvent_2023.pdf

primar și gimnazial, această deficiență este mai ușor de acoperit, în cazul învățământului liceal, situația este considerată mai sensibilă de către respondenți, „în condițiile în care unii dintre profesorii care acoperă disciplina economie, spre exemplu, nu au pregătirea necesară pentru a putea preda și educație financiară” (reprezentant organizație elevi).

„Cred că înainte de toate ar trebui să avem niște specialiști, așa cum sunt profesorii de geografie, istorie, să fie niște oameni care să facă asta bine. De exemplu la învățători, în zona de preșcolari sau primar, ar fi cred că greu pentru învățători să învețe asta singuri, deci cred că ar trebui niște cursuri de pregătire înainte de toate, de formare a profesorilor, înainte de a da o lege că «Hai să introducem în școli». Introducem în școli dar cu cine?” (reprezentant ONG)

„Este greu ca cineva să predea educație financiară dacă nici el nu știe bine domeniul și nu are comportamentele cerute pentru asta. Ar trebui ca să existe programe nu doar de formare pentru cadrele didactice, ci și de mentorat și coaching pentru a forma la ei competențe antreprenoriale, iar ei apoi să le poată forma mai departe la elevi.” (reprezentant ONG)

A patra categorie de obstacole este reprezentată tocmai de faptul că în prezent există atât o serie de oportunități pentru a studia educația financiară (ca disciplină opțională sau activitate extrașcolară), cât și elemente de educație financiară incluse în programele unor discipline de trunchi comun, precum matematica sau educația antreprenorială.

„În momentul de față există în oferta educațională pentru toate ciclurile de pregătire preuniversitară posibilitatea ca elevii interesați de educație financiară să aleagă o astfel de disciplină opțională” (reprezentant instituție publică)

„Eu cred că opțiuni de a face educație financiară în școală există, există și facilitate din punct de vedere al timpului, adică acea săptămână, din ce în ce mai cunoscută de profesori, Global Money Week, există Școala Altfel în care poți să faci educație financiară, există Ziua Educației Financiare în aprilie, sunt o grămadă de contexte care pot fi folosite fie pentru activități, să spunem, punctuale – o oră de educație financiară - sau a la long, așa cum se întâmplă prin programele noastre. Există tot felul de oportunități de a accesa conținuturi și tot felul de activități de educație financiară. Cred că lucrurile sunt la îndemâna profesorilor. Acum n-aș putea să spun de ce nu toți profesorii fac educație financiară la clasă.”(reprezentant ONG)

Schimbări înregistrate la nivelul cunoștințelor și abilităților specifice educației financiare în cadrul proiectului pilot LifeLab

Evaluarea finală a proiectului pilot LifeLab, realizată în iunie 2023 de Cult Market Research, a avut la bază interviuri cu cadre didactice din cele două școli participante, dar și din două școli care nu au participat la proiect (grup de control), interviuri cu părinți și focus grupuri cu elevi, dar și un studiu pe bază de chestionar aplicat elevilor atât în școlile participante, cât și în cele din grupul de control. Potrivit evaluării, prin participarea la program elevii au început să învețe valoarea banului și au făcut primii pași către gestionarea responsabilă a finanțelor personale. Rezultatele evaluării arată că atât elevii de gimnaziu, cât și cei de liceu din școlile participante la LifeLab au depășit nivelul cunoștințelor de educație financiară al elevilor din școlile de control, dar că nivelul de cunoștințe al elevilor de liceu este mai scăzut decât al celor din ciclul gimnazial (

Tabelul 5, Tabelul 6).

Tabelul 5. Nivelul de cunoștințe de educație financiară ale elevilor de gimnaziu Index A – Comparație școli LifeLab și școli de control

	Școli LifeLab		Școli Control	
	Etapa inițială	Etapa finală	Etapa inițială	Etapa finală
G10.Ce este trocul?	66%	85%	73%	73%
G11.Un cont bancar este:	58%	86%	64%	65%
G12.* Care este diferența dintre o nevoie și o dorință? Dați exemplu de 2 dorințe și 2 nevoi la care va gândiți. (răspunsuri deschise)	74%	90%	76%	81%
G13. Care din variantele de mai jos cuprinde doar nevoi?	92%	99%	91%	92%
G14. Ești o persoană educată financiar atunci când:	10%	37%	19%	16%
G15. Afirmatia „O firmă poate să aibă mai multe moduri de organizare juridică și financiară” este:	86%	92%	90%	89%
G16*. Ce este dobânda? (răspunsuri deschise)	62%	34%	59%	28%
G17. Auzim tot mai des termenul de inflație. Care sunt caracteristicile inflației?	6%	24%	11%	13%

G18. Ce este salariul net?	64%	77%	57%	56%
G19. Bitcoin-ul este...	4%	18%	8%	9%
INDEX NORMALIZAT (valoare maximă = 1)*	0.6	0.647	0.641	0.516

Sursa: Cult Market Research. 2023. Studiu program pilot BCR LifeLab, Evaluare finală iunie 2023.

Notă: În calculul indexului A au fost utilizate cele 8 întrebări închise din etapa inițială. Pentru fiecare răspuns corect s-a acordat 1 punct. Indexul este o medie aritmetică, normalizată, cu valoare maximă egală cu 1.

Tabelul 6. Nivelul de cunoștințe de educație financiară ale elevilor de liceu Index A – Comparatie școli LifeLab și școli de control

% răspunsuri corecte	Școli LifeLab		Școli control	
	Etapa inițială	Etapa finală	Etapa inițială	Etapa finală
L10.Un cont bancar este:	86%	94%	90%	82%
L11. Ce este salariul brut?	44%	73%	48%	44%
L12.* Care este diferența dintre credit și debit? (răspunsuri deschise)	80%	36%	21%	49%
L13. Bitcoin-ul este...?	11%	36%	21%	20%
L14. Ești o persoană educată financiar atunci când:	19%	39%	37%	39%
L15. De ce sănătatea are legătură directă cu educația financiară?	32%	45%	51%	54%
L16. Afirmatia „O firmă poate să aibă mai multe moduri de organizare juridică și financiară” este:	86%	94%	80%	79%
L17.* Cum poți planifica obiectivele financiare? (răspunsuri deschise)	86%	81%	88%	77%
L18. Auzim tot mai des termenul de inflație. Care sunt caracteristicile inflației?	17%	33%	35%	36%
L19. Pentru a putea cumpăra monede virtuale precum Bitcoin am nevoie de: (alege toate variantele de răspuns potrivite)	22%	28%	38%	38%
INDEX NORMALIZAT (valoare maximă = 1)*	0.495	0.553	0.624	0.489

Sursa: Cult Market Research. 2023. Studiu program pilot BCR LifeLab, Evaluare finală iunie 2023.

Notă: În calculul indexului A au fost utilizate cele 8 întrebări închise din etapa inițială. Pentru fiecare răspuns corect s-a acordat 1 punct. Indexul este o medie aritmetică, normalizată, cu valoare maximă egală cu 1.

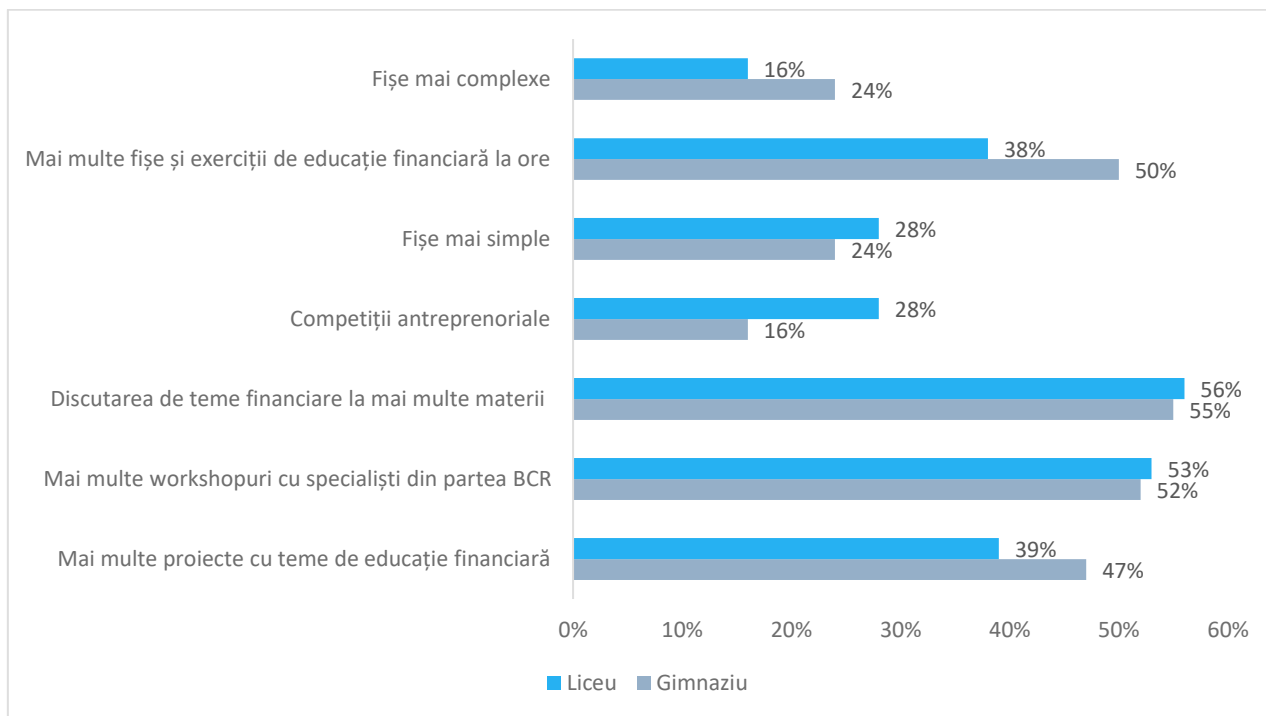

După un an de implementare a proiectului pilot BCR LifeLab, s-a observat o scădere a procentului elevilor care declară că nu le place deloc școala (de la 13% la 10% pentru elevii de gimnaziu, respectiv de la 14% la 11% pentru elevii de liceu). Totodată, s-au modificat și preferințele elevilor pentru anumite materii, crescând ponderea celor care preferă limbile moderne, creștere pusă pe seama faptului că în cadrul orelor de Limba engleză și Limba franceză profesorii au introdus noțiuni de educație financiară.

„Orele sunt mult mai interesante pentru că învățăm cum să economisim ca să ne cumpărăm bunuri.” (elev, cls. a III-a, respondent în cadrul studiului Cult Market Research 2023)

O creștere importantă s-a remarcat, în etapa finală a studiului, comparativ cu cea inițială, în ceea ce privește ponderea elevilor care au ales materia preferată pe baza criteriului că îi ajută în viață (de la 12% la 22% pentru gimnaziu, respectiv de la 18% la 24% pentru liceu). Interesul pentru educație financiară s-a dovedit foarte ridicat, peste 90% dintre elevii școlilor participante afirmând că doresc să învețe mai multe despre acest subiect. Printre principalele aspecte pozitive ale proiectului LifeLab menționate de elevi se numără noul mod, mai practic, de abordare a materiilor prin integrarea elementelor de educație financiară în cadrul materiilor de bază, utilitatea informațiilor dobândite pentru viața de adult și activitățile practice (târguri, expoziții). În categoria aspectelor negative, elevii au inclus numărul redus al întâlnirilor cu specialiștii și al activităților practice.

Figura 3. Sugestiile elevilor pentru îmbunătățirea programului LifeLab

Sursa: Cult Market Research. 2023. Studiu program pilot BCR LifeLab, Evaluare finală iunie 2023.

În același timp, în urma participării la proiectul pilot, a crescut încrederea cadrelor didactice în capacitatea de a integra noțiuni de educație financiară în lecțiile specifice materiilor pe care le predau. Aceștia au învățat noi tehnici de comunicare și predare, ceea ce a contribuit și la îmbunătățirea relației cu elevii. Iar dorința de a-i forma pe elevi pentru viitor, de a le oferi noțiuni practice, necesare pentru adaptarea pe piața muncii și pentru un stil de viață sustenabil, reprezintă pentru multe cadre didactice motivația principală pentru participarea la proiectul LifeLab.

„Copiii toată viața o să se lovească de finanțe și poate o să-și amintească că totul a pornit de la școală, cum să economisească/cheltuiască. Pe cele legate de materie sigur o să le uite, dar pe restul sper să și le amintească.” (Prof. Fizică, LifeLab; respondent în cadrul studiului Cult Market Research, 2023)

Recomandări de politică publică

Analiza diverselor modele de predare a educației financiare, opiniilor și provocărilor menționate de către actorii implicați în procesul de învățământ și/ sau de predare a educației financiare, cadrului legislativ existent permite elaborarea unor recomandări de îmbunătățire a cadrului actual de politică publică în ce privește educația financiară.

Așa cum am menționat deja, noua lege a învățământului preuniversitar (Legea 198/2023) prevede la art. 88, pct. 10, ca educația financiară să fie una dintre temele ce trebuie incluse obligatoriu în planurile cadru de învățământ, în programele școlare pentru disciplinele de studiu și modulele de pregătire obligatorii din învățământul preuniversitar. Competențele financiare sunt incluse în competența cheie 7 – competență antreprenorială, dar ele pot fi regăsite și în celelalte, mai ales în competența 3 (competență matematică și competență în științe, tehnologie și inginerie) sau 5 (competență personală, socială și de a învăța să înveți).

Educația financiară în cadrul sistemului românesc de învățământ încă este extrem de fragmentată și îmbracă diverse forme de manifestare, în ciuda eforturilor de coagulare a inițiativelor în domeniu pentru a crește nivelul cunoștințelor și competențelor financiare în rândul populației generale.

Așa cum am arătat, sistemul de predare al educației financiare în școli este extrem de divers și include teme distincte la discipline dedicate (la clasele a VIII-a – Educație socială, a X-a – Educație antreprenorială și a XI-a - Economie), disciplină opțională, teme specifice abordate la diverse discipline (ex. Matematică, Educație civică etc), teme introduse în predarea unor conținuturi la materii diferite, activități extrașcolare. Nu în toate aceste variante focusul este pe formarea competențelor financiare, ci mai degrabă pe transmiterea de cunoștințe despre bani și valoarea lor, despre economisire și antreprenariat.

Pentru materiile opționale de educație financiară în curriculumul la decizia școlii există programe școlare dezvoltate pentru toate ciclurile de învățământ preuniversitar – primar, gimnaziu și liceu. Implementarea acestei materii opționale depinde foarte mult de disponibilitatea cadrelor didactice de a o preda. Din păcate însă nu există date referitoare la câte școli implementează educația financiară ca opțional și câți elevi participă la aceste ore. Astfel de date sunt necesare pentru a avea o imagine mai clară a implementării educației financiare în cadrul sistemului de învățământ.

Având în vedere rezultatele cercetării efectuate, o posibilă direcție de acțiune în vederea creșterii rolului și importanței educației financiare în sistemul educațional românesc poate fi reprezentată de implementarea mai bună a abordării formării de competențe. În acest fel s-ar continua demersurile de includere a conținuturilor specifice acestui domeniu în disciplinele deja existente, precum și de formare a cadrelor didactice în acest sens. O astfel de strategie, bazată pe extinderea și armonizarea dezvoltării nivelului de competențe a elevilor prin intermediul includerii unor elemente cheie din domeniul educației financiare în programele disciplinelor de trunchi comun se poate dovedi o modalitate eficientă și practică de compensare a deficitului de cunoaștere actual. În acest fel, nu este necesară existența unei discipline suplimentare care să

încarcă programul elevilor. În același timp, pentru tematicile din disciplinele existente, crește atractivitatea prin introducerea în activitățile de învățare a unor elemente noi, inovatoare.

Dacă se au în vedere competențele cheie pe care elevii trebuie să le dobândească, activitățile de învățare derulate de cadrele didactice pot să răspundă mai multora dintre acestea printr-o perspectivă interdisciplinară (cooperarea și corelarea disciplinelor înrudite care presupune intersectarea unor arii curriculare) și transdisciplinară (centrarea nu mai este pe discipline, ci pe obiective de învățare, pe finalități). Centrarea pe competența antreprenorială și financiară în procesul de învățare la toate ciclurile de învățământ presupune această includere a elementelor de educație financiară în programele disciplinelor din trunchiul comun.

„Dacă avem o centrare pe competențe și nu pe conținut așa cum se practică acum, temele de educație financiară pot fi introduse în activitățile de învățare ale diferitelor discipline. Și așa ar fi normal, nu cu materie separată.” (reprezentant instituție publică)

Formarea cadrelor didactice este esențială în implementarea tematicilor de educație financiară în cadrul diverselor discipline și trebuie să aibă în vedere două aspecte: 1) înțelegerea abordării bazate pe competențe și definirea activităților de învățare astfel încât să contribuie la competența specifică și la cea cheie; 2) elemente de educație financiară și instrumente didactice de predare a ei. Formarea cadrelor didactice trebuie să presupună nu doar training, ci și activități de mentorat și de coaching pe parcursul schimbării activităților de învățare. Având în vedere că tematica educației financiare este una dintre cele obligatorii în formarea profesorilor, conform legii învățământului preuniversitar, este util ca aceasta să fie realizată și prin Casele Corpului Didactic.

Formarea cadrelor didactice trebuie să se realizeze în paralel cu demersurile de creștere a conștientizării importanței educației financiare, atât în rândul cadrelor didactice, care sunt agenții cheie în transmiterea cunoștințelor financiare, cât și în comunitate, în general, părinții jucând un rol esențial în stimularea interesului copiilor și alegerea opțiunilor educaționale pentru aceștia.

„Să o faci să fie importantă [educația financiară]. În afară de Săptămâna Altfel și persoane care s-au arătat direct interesate, vine mai mult împinsă decât solicitată. Adică nu este recunoscută ca fiind importantă, deși ea este foarte importantă.” (reprezentant mediu de afaceri)

„Cred că pentru îmbunătățire avem nevoie să mergem pe mai multe paliere. Pe de o parte pe programe mari de educație financiară online, la care să aibă acces toată populația și să fie sub formă foarte prietenoasă, video foarte scurte, pastile scurte care te învață ce-i aia dobânda, îți explică în 30 de secunde cu desene și ceva foarte simplu de înțeles. Pe lângă o platformă de genul ăsta care să-ți explice lucruri esențiale, evident ar trebui să avem ambasadorii, sau oamenii care pot să ducă mai departe educația financiară: profesori, consilieri școlari, bibliotecari. Ei sunt cei care pot să facă educație financiară în comunitățile lor. Bibliotecarii din comune, sate, orașe, fac tot felul de proiecte pe foarte multe zone și ar putea să fie și ăsta unul dintre subiectele pe care ei le abordează” (reprezentant mediu de afaceri)

Pe lângă introducerea elementelor cheie din domeniul educației financiare în programele disciplinelor de trunchi comun, formarea cadrelor didactice și creșterea conștientizării importanței educației financiare, este necesar să fie continuate activitățile practice de educație financiară sau antreprenorială pentru a îi ajuta pe elevi să pună în aplicare cele învățate.

„În afară de a-i forma pe profesori ca să vorbească cu copiii despre asta, cred că ajută tot felul de evenimente, de competiții care să fie mai out of the box așa []. Dacă faci un concurs de antreprenariat, sigur copiii s-ar înscrie, un concurs în care poate să lucreze pe echipe, să le dezvolte anumite skill-uri. Un concurs de antreprenariat poate, de exemplu, să dezvolte și competențe de educație financiară, și de lucru în echipă, și de digitalizare. Adică ar trebui gândite proiecte care să dezvolte mai multe tipuri de skill-uri și abilitați, nu doar Ok, învățăm educație financiară. Putem să îi învățăm educație financiară în timp ce îi învățăm și alte lucruri. Pe zona asta aș merge: evenimente, campanii, concursuri la nivel național care să dezvolte genul ăsta de competențe, inclusiv educația financiară. Nu musai să fie Olimpiadă de educație financiară, că nu e despre a testa cunoștințe, ci mai degrabă despre a dezvolta skill-uri.” (reprezentant mediu de afaceri)

Scalarea unui proiect pilot de formare a competențelor financiare ale elevilor ar trebui să aibă în vedere, în primul rând, rezultatele evaluărilor rezultatelor proiectului LifeLab și ale celorlalte programe/ inițiative în domeniul educației financiare în școli implementate până în prezent. Analiza derulată arată că decizia de a scala un proiect pilot ar trebui să ia în considerare o serie de aspecte:

1. Definirea unor obiective clare pentru procesul de scalare privind numărul de școli în care se dorește scalare, câți elevi vor fi vizați, câte cadre didactice implicate etc.
2. Elaborarea unei strategii pentru scalarea proiectului care să includă planul de acțiune și, foarte important, resursele necesare, sursele de finanțare și actorii responsabili.
3. Campanie de informare/ conștientizare privind importanța educației financiare care poate contribui atât la obținerea sprijinului comunității, a părinților, elevilor și profesorilor, la creșterea interesului pentru proiect și mobilizarea resurselor necesare și a angajamentului față de proiect.
4. Formarea cadrelor didactice – derulată prin Casa Corpului Didactic sau alte cursuri acreditate și care să aibă în vedere două aspecte: (1) înțelegerea abordării bazate pe competențe și definirea activităților de învățare astfel încât să contribuie la competența specifică și la cea cheie; (2) elemente de educație financiară și instrumente didactice de predare a ei. Pentru realizarea acestei formări este necesară:

- a. realizarea de manuale și materiale educaționale pentru cadrele didactice;
  - b. oferirea de exemple despre cum se pot transforma activitățile didactice astfel încât să contribuie la formarea competențelor financiare;
  - c. mentorat pentru adaptarea materialelor educaționale la specificul fiecărei discipline și pentru implementarea lor la clasă.
5. Implementarea la clasă a elementelor de educație financiară pe o perioadă de minim 1 an.
  6. Derularea de activități practice non-formale, unde să fie aplicate elementele de educație financiară. Astfel de activități pot include întâlniri cu specialiști în domeniul financiar, jocuri de educație financiară, târguri ale micilor antreprenori, dezvoltarea de planuri pentru finanțarea anumitor nevoi/ dorințe ale clasei etc.
  7. Dezvoltarea unui sistem de monitorizare și evaluare pentru a permite realizarea de ajustări și a îmbunătăți programul. Acesta ar trebui să prevadă indicatorii de performanță ce urmează a fi utilizați (ex. rezultatele elevilor, schimbări în comportamentul financiar al elevilor etc.), dar și metodele de culegere a datelor pentru indicatori, intervalele de timp la care acestea vor fi colectate, precum și resursele umane și financiare necesare. Pentru a obține informații pertinente privind implementarea proiectului, o perspectivă participativă este recomandată, însemnând implicarea tuturor actorilor relevanți (elevii, părinții, profesorii) în procesul de monitorizare și evaluare.

Unul dintre aspectele critice pentru succesul scalării proiectului pilot îl reprezintă sustenabilitatea financiară, constând în asigurarea resurselor financiare necesare pe termen lung pentru a permite continuarea proiectului. Totodată, scalarea proiectului pilot ar trebui să prevadă un anumit grad de flexibilitate pentru a permite adaptarea la nevoile specifice ale comunităților/ școlilor în care urmează a fi implementat.

Referințe

- ☞ Aisa Amagir, Wim Groot, Henriëtte Maassen van den Brink, Arie Wilschut. 2020. Financial literacy of high school students in the Netherlands: knowledge, attitudes, self-efficacy, and behavior, *International Review of Economics Education*, Vol. 34.
- ☞ Asociația Română a Băncilor. 2011. Nivelul de educație financiară al Românilor. <https://www.educatiefinanciara.info/wp-content/uploads/2015/03/Studiu-GFK.pdf>
- ☞ Banometru. 2022. Raport Banometru 2022. <https://banometru.ro/despre-banometru>
- ☞ BrandBerry. 2023. Gradul de alfabetizare financiară în rândul populației adulte, urbanizate, din România. Raport de cercetare. Raport realizat de către compania de cercetare și consultanță BrandBerry, în asociere cu Asociația Brașov 2050, cu susținerea Profit Point și BCR. https://cdn.edupedu.ro/wp-content/uploads/2023/11/Draft-v02-_-spre-consultare.pdf
- ☞ Cult Research. 2023. Studiu program pilot BCR LifeLab, Evaluare finală iunie 2023.
- ☞ Demirgüç-Kunt, Asli, Leora Klapper, Dorothe Singer, and Saniya Ansar. 2022. The Global Findex Database 2021: Financial Inclusion, Digital Payments, and Resilience in the Age of COVID-19. Washington, DC: World Bank. doi:10.1596/978-1-4648-1897-4
- ☞ European Commission 2023. Flash Eurobarometer 525. Monitoring the level of financial literacy in the EU. <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2953>
- ☞ Hammer, Thomas; Siegfried, Patrick. 2023. Implicațiile educației financiare asupra antreprenoriatului. *Audit Financiar*, XXI, 1(169), pp. 92-106
- ☞ Institutul de Economie Mondială. 2010. Financial Literacy Survey in Romania. Technical Report. The World Bank
- ☞ Junior Achievement România. 2023. Junior Achievement FactBook 2022-2023. 30 years in Romania. https://e.issuu.com/embed.html?d=factbook_2022&hideIssuuLogo=true&hideShareButton=true&u=jaromania

- ☞ Junior Achievement România. Ce aduc programele și proiectele Junior Achievement în clasa mea?
https://e.issuu.com/embed.html?d=brosura_programe_ja_2023&hidelssuuLogo=true&hideShareButton=true&u=jaromania
- ☞ Klapper, Leora; Lusardi, Annamaria; van Oudheusden, Peter. 2015. Financial Literacy Around the World: Insights from the Standard & Poor's Ratings Global Financial Literacy Survey, https://gflec.org/wp-content/uploads/2015/11/Finlit_paper_16_F2_singles.pdf
- ☞ Ministerul Educației (2022). Raport privind starea învățământului preuniversitar din România 2021-2022. <https://www.edupedu.ro/analfabetismul-functional-din-romania-depaseste-50-si-aceasta-nu-este-cea-mai-mare-problema-a-sistemului-educational-din-romania-cercetatorul-dacian-dolean/>
- ☞ Nițoi, Mihai; Clichici, Dorina; Zeldea, Cristina; Pochea, Miruna și Ciocîrlan, Cecilia. 2022. Bunăstarea financiară și alfabetizarea financiară în România. Working Paper. Institutul de Economie Mondială, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4077941
- ☞ OECD. 2019. Romania – Country Note- PISA 2018 Result. https://www.oecd.org/pisa/publications/PISA2018_CN_ROU.pdf
- ☞ Palade, Eugen, Fartușnic, Ciprian, Teșileanu, Angela, Horga, Irina, Preoteasa, Liliana, Moșoiu, Oana, Irimia, Tania Mihaela. 2020. Repere pentru proiectarea și actualizarea Curriculumului național Cadrul de referință al Curriculumului național.
- ☞ Psacharopoulos, George (1973). Returns to education: An international comparation, Elsevier Scientific Pub. Co.
- ☞ Roberts, Nerys. 2023. Financial and enterprise education in schools (England). Research Briefing. 1 September 2023. House of Commons. <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/SN06156/SN06156.pdf>